

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

СТРАХОВЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник

*Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
як навчальний посібник для студентів,
які навчаються за спеціальністю 081 «Право»,
спеціалізацією «Господарське та адміністративне право і процес»,*

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2018

Страхове право: навчально-методичний посібник до вивчення навчальної дисципліни. [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 081 «Право», спеціалізації: «Господарське та адміністративне право і процес»/ КПП ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Бевз С.І. – Електронні текстові дані (1 файл: 491 Кбайт). – Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 58 с.

*Гриф надано Методичною радою КПП ім. Ігоря Сікорського
(протокол № 3 від 22.11.2018 р.)*

*за поданням Вченої ради факультету соціології і права
(протокол № 11 від 25.06.2018 р.)*

Електронне мережне навчальне видання

Страхове право

Навчально-методичний посібник

Укладач: Бевз Світлана Іванівна, к.ю.н., доц.

Відповідальний редактор: Кравчук Олексій Олегович, д.ю.н., доц.

Рецензент: Цирфа Г.О. , к.і.н., доц.

Навчально-методичний посібник містить інформацію про мету і завдання навчальної дисципліни, зміст навчального матеріалу, перелік тем лекцій та їх плани, конспекти лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, індивідуальні завдання, питання для підготовки до іспиту з дисципліни «Страхове право». Видання має на меті ознайомити студента зі змістом і структурою навчальної дисципліни, допомогти студенту у вивченні та засвоєнні правових норм, на яких базується правове регулювання страхових відносин, та формуванні навичок, пов'язаних з юридичним супроводженням здійснення страхової діяльності.

© КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018

З М І С Т

I. Загальні відомості про навчальну дисципліну	4
II. Мета та завдання навчальної дисципліни	5
III. Структура навчальної дисципліни	6
IV. Розподіл навчального часу	6
V. Зміст навчальної дисципліни:	
Зміст навчальної дисципліни за темами	7
Лекційні заняття	10
Практичні заняття та завдання для самостійної роботи для студентів денної форми навчання	27
Практичні заняття та завдання для самостійної роботи для студентів заочної форми навчання	31
VI. Самостійна робота	35
VII. Індивідуальні завдання	35
VIII. Контрольні роботи	36
IX. Методичні рекомендації	37
X. Засоби діагностики навчання	38
XI. Рекомендована література	39
Додаток 1. Орієнтовні теми рефератів	50
Додаток 2. Варіанти домашньої контрольної роботи	51
Додаток 3. Питання на іспит	52
Додаток 4. Орієнтовні тестові завдання	54
Додаток 5. Рейтингова система оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання	56

І.ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Навчальна дисципліна “Страхове право” займає важливе місце у професійній підготовці фахівців у сфері юриспруденції. Реалізація права фізичних і юридичних осіб на безпеку забезпечується в тому числі через функціонування інституту страхування, що зумовлює виникнення певних правовідносин – страхових. Ці правовідносини мають свою специфіку, яка в свою чергу породжує необхідність окремого законодавчого забезпечення. Прийняття Законів України «Про страхування», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших створило підґрунтя для функціонування і розвитку ринку страхових послуг в Україні.

З прийняттям законодавчих актів про порядок здійснення страхування фактично виникла нова галузь законодавства України – страхове законодавство. Закріплені в ньому норми стали основою для формування страхового права. До нього відносяться також норми, що встановлені нормативно-правовими актами інших галузей законодавства, зокрема цивільного, адміністративного, фінансового та комплексними законодавчими актами.

Представлена навчальна дисципліна розкриває поняття та предмет страхового права України; поняття, ознаки та види страхової діяльності та форми страхування; джерела законодавчого забезпечення страхової діяльності; засади державного регулювання страхової діяльності, законодавчі вимоги до учасників страхових відносин, порядок здійснення окремих видів та форм страхової діяльності (добровільного та обов’язкового страхування, особистого страхування, майнового страхування, страхування відповідальності, перестраховальної діяльності).

Вивчення навчальної дисципліни «Страхове право» є однією із завершальних у процесі опанування студентами одержаних знань з господарсько-правових дисциплін та підґрунтям для подальшої наукової роботи.

Засвоєння матеріалу кредитного модулю студентами-правниками є необхідною передумовою якісного виконання ними в майбутньому своїх професійних завдань, зокрема, юрисконсульта страхової компанії та будь-якого певного підприємства або представника фізичної та/або юридичної особи.

Навчально-методичний посібник навчальної дисципліни «Страхове право» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 081 «Право».

Навчальна дисципліна належить до циклу професійної та практичної підготовки. «Страхове право» належить до спеціальних дисциплін для студентів, які навчаються за спеціальністю «Право».

Предметом навчальної дисципліни є наукові погляди, нормативно-правові акти, практика їх застосування щодо регулювання страхових відносин.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення дисципліни «Страхове право» базується на знаннях, отриманих студентами з дисциплін: «Господарське право», «Цивільне право», «Підприємницьке право», «Договірне право».

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Страхове право» є формування у студентів здатностей:

- визначати порядок здійснення страхової діяльності, правове становище учасників страхових відносин в Україні;
- аналізувати та тлумачити чинне законодавство, що регулює страхові відносини в Україні, порядок здійснення страхової діяльності;
- розробляти проекти договорів страхування;
- реалізувати одержані знання на практиці.

2.2. Завдання навчальної дисципліни.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти після засвоєння навчальної дисципліни «Страхове право» мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- основних понять та інститутів страхового права
- джерел правового регулювання страхування;
- видів та форм здійснення страхування;
- принципів здійснення страхової діяльності в Україні;
- засад державного регулювання страхової діяльності;
- порядку страхування різних об'єктів;
- правового статусу суб'єктів страхової діяльності

уміння:

- логічно та послідовно викладати теоретичний матеріал з дисципліни;
- визначати порядок здійснення страхової діяльності;
- застосовувати положення чинного законодавства при вирішенні ситуаційних задач щодо правового становища учасників страхових відносин;
- складати проекти договорів страхування.

досвід:

- юридичної оцінки обсягу прав та обов'язків, пов'язаних із здійсненням страхової діяльності;
- підготовки проектів договорів страхування;
- виявлення можливих варіантів поведінки учасників страхових відносин.

III. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

Навчальна дисципліна містить один кредитний модуль, який складається з 1-го розділу.

Семестр	Навчальний час		Розподіл навчальних годин			Контрольні заходи		
	Кредити	акад.годин	Лекції	Практичні	СРС	МКР	реферат	Семестр атестація
2 Денна форма	3	90	18	18	54	+	+	іспит
2 Заочна форма	3	90	8	4	78	+	+	іспит

IV. РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЗА ТЕМАМИ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		лекції	Практичні (семінарські)	СРС	всього
1	Тема 1. Поняття, принципи та джерела страхового права	2	2	4	10
2	Тема 2. Поняття, ознаки та види страхової діяльності	2	2	6	10
3	Тема 3. Державне регулювання страхової діяльності	2	2	4	8
4	Тема 4. Правове становище учасників страхової діяльності	2	2	4	8
5	Тема 5. Договір страхування	2	2	6	10
6	Тема 6. Правове регулювання особистого страхування	2	2	6	10
7	Тема 7. Правове регулювання майнового страхування	2	2	4	8
8	Тема 8. Правове регулювання страхування відповідальності	2	2	6	10
9	Тема 9. Правове регулювання перестрахової діяльності	2	2	4	8
10	Виконання індивідуального завдання			6	6
11	Модульна контрольна робота			4	4
Всього:		18	18	54	90

**РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ
НАВЧАННЯ ЗА ТЕМАМИ**

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		лекції	Практичні (семінарські)	СРС	всього
1	Тема 1. Поняття, принципи та джерела страхового права	0,5	0,5	8	9
2	Тема 2. Поняття, ознаки та види страхової діяльності	0,5	0,5	8	9
3	Тема 3. Державне регулювання страхової діяльності	1	0,5	8	9,5
4	Тема 4. Правове становище учасників страхової діяльності	1	0,5	8	9,5
5	Тема 5. Договір страхування	1	0,5	8	9,5
6	Тема 6. Правове регулювання особистого страхування	1	0,5	8	9,5
7	Тема 7. Правове регулювання майнового страхування	1	0,5	8	9,5
8	Тема 8. Правове регулювання страхування відповідальності	1	0,5	8	9,5
9	Тема 9. Правове регулювання перестрахової діяльності	1		8	9
10	<i>Виконання ДКР</i>			6	6
Всього:		8	4	78	90

V. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчального матеріалу за темами

Поняття, принципи та джерела страхового права

Історія виникнення та розвитку страхування. Соціально-економічна сутність страхування та його правове регулювання. Предмет і метод страхового права як галузі права. Місце страхового права в правовій системі України. Особливості страхового права як навчальної дисципліни. Принципи страхового права. Основні поняття страхового права. Історія становлення страхового права в Україні. Роль страхового права в сучасних умовах життя і діяльності фізичних та юридичних осіб. Відмінність комерційного страхування від соціального страхування.

Поняття та особливості джерел страхового права. Види джерел страхового права. Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про страхування» як основні джерела страхового права. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела страхового права. Локальні акти страхових компаній, їх значення як джерел страхового права.

Правила страхування. Призначення і функції правил страхування. Вимоги до їх змісту. Правила страхування як основна правова форма закріплення умов добровільного страхування.

Роль і значення судової практики та звичаїв у регулюванні страхових відносин.

Поняття, ознаки та види страхової діяльності

Поняття страхової діяльності. Поняття страхування. Принципи здійснення страхової діяльності. Види та функції страхової діяльності. Обов'язкові та добровільні види страхової діяльності. Публічно-правові та приватно - правові засади здійснення страхової діяльності. Законодавчі ознаки страхової діяльності.

Поняття класифікації страхування та її значення. Класифікаційні ознаки страхування. Класифікація за об'єктами. Класифікація за формами проведення страхування. Принципи здійснення страхування в обов'язковій та добровільній формах.

Державне регулювання страхової діяльності

Причини та мета державного регулювання та державного нагляду за страховою діяльністю. Поняття, сутність і види державного регулювання страхової діяльності. Види державного нагляду за страховою діяльністю. Пруденційний нагляд. Окремі правові форми державного регулювання страхової діяльності. Ліцензування страхової діяльності.

Органи, що здійснюють державне регулювання та нагляд за страховою діяльністю, їх класифікація, компетенція і завдання. Правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Правове становище учасників страхової діяльності

Страховик і страхувальник – головні суб'єкти страхування. Правове становище страховиків. Класифікація страховиків. Державна реєстрація страховиків. Правовий режим майна суб'єктів страхової діяльності.

Поняття страхової компанії. Порядок реорганізації страхової компанії. Особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків. Умови забезпечення платоспроможності страховиків. Примусова санація страховика.

Вимоги законодавства України щодо діяльності іноземних страховиків. Об'єднання страховиків. Ліга страхових організацій України. Моторне (транспортне) страхове бюро України. Ядерний страховий пул. Товариства взаємного страхування.

Правове становище страхових посередників на страховому ринку України. Страхові брокери. Перестрахові брокери. Реєстрація страхових та перестрахових брокерів. Страхові агенти.

Договір страхування

Поняття та значення договору страхування. Ознаки договору страхування. Форма договору страхування. Істотні умови договору страхування. Предмет договору страхування. Сторони договору. Зміст договору страхування. Треті особи в договорі страхування. Вигодонабувач, застрахована особа. Права та обов'язки третіх осіб. Поліс страхування. Порядок укладання, зміни та припинення договору страхування.

Підстави для визнання договору страхування або його окремих умов недійсними. Право зворотної вимоги страховика до особи винної у заподіянні збитків.

Правове регулювання особистого страхування

Поняття особистого страхування та його об'єкти. Класифікація особистого страхування. Особливості договору особистого страхування.

Види страхування життя. Страхові випадки при страхуванні життя. Змішане страхування життя і його особливості. Різновиди страхування життя та їх сутність.

Особливості пенсійного страхування.

Страхування від нещасних випадків. Обов'язкові види страхування від нещасних випадків. Державне обов'язкове страхування. Обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті. Добровільні види страхування від нещасних випадків та умови їх проведення. Особливості укладання договору страхування громадян від нещасних випадків.

Медичне страхування. Обов'язкове медичне страхування. Добровільне медичне страхування. Страхові поліси медичного страхування. Учасники медичного страхування.

Правове регулювання майнового страхування

Поняття та види об'єктів майнового страхування. Системи страхового забезпечення у майновому страхуванні. Пропорційна система. Система першого ризику. Система граничного відшкодування. Франшиза. Суброгація.

Страхування майна на випадок пожежі, стихійного лиха та крадіжки. Порядок укладання та припинення дії договору страхування майна юридичних осіб.

Страхування кредитних та фінансових ризиків. Сутність страхування кредитів (товарних кредитів, кредитів під інвестиції, споживчих кредитів, кредитів, виданих під заставу, кредитів довіри).

Страхування транспортних засобів. Страхування водного транспорту. Умови морського страхування. Авіаційне страхування. Страхування автотранспортних засобів, що належать юридичним та фізичним особам.

Страхування майна громадян. Особливості страхування будівель. Порядок страхування домашнього майна.

Правове регулювання страхування відповідальності

Поняття страхування відповідальності. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

Страхування відповідальності перевізників вантажів. Особливості страхування відповідальності автоперевізника.

Страхування відповідальності виробника за якість продукції. Суб'єкти та об'єкти страхових відносин.

Страхування професійної відповідальності: порядок, об'єкти та суб'єкти. Страхові випадки та особливості визнання факту настання. Визначення порядку виплати страхового відшкодування.

Правове регулювання перестраховальної діяльності

Сутність, значення і принципи перестраховування. Поняття перестраховальної діяльності. Законодавчі ознаки перестраховальної діяльності. Особливості відповідальності страховика і перестраховика перед страхувальником.

Договори перестраховування. Форми проведення перестраховальних операцій.

5.1. Лекційні заняття

Тема 1. Поняття, принципи та джерела страхового права

Перелік основних питань:

1. Соціально-економічна сутність страхування та його правове регулювання.
2. Предмет, метод та принципи страхового права як галузі права.
3. Поняття, особливості та види джерел страхового права.
4. Правила страхування як основна правова форма закріплення умов добровільного страхування.
5. Роль і значення судової практики та звичаїв у регулюванні страхових відносин.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 1-39,48,49,51,53,55,57,59,62,65,72,76,85,87,88,91,
96,97,99,102, 107,108,112,113,122-125,138,140,142,143

Конспект лекцій

1. Категорію страхування та категорію страхових відносин розглядають як тотожні. За своєю природою і формами прояву страхування належить до складних економіко-правових і соціальних явищ. Проте в науковій економічній літературі до сьогодні відсутній єдиний підхід щодо розуміння економічної сутності страхування.

Соціальний ефект інституту страхування проявляється у його функціях та принципах. Перші визначають конкретні напрями досягання мети, що покладена в основу реалізації страхових відносин. Другі є вихідними засадами такого явища як страхування. Особливість правової природи страхових відносин полягає в тому, що право, як різновид соціального нормативного

регулятора, безпосередньо впливає на процеси виникнення, реалізації та припинення в тому числі і страхових відносин у суспільстві.

2. У загальній концепції розуміння сутності страхового права можна виділити три підходи щодо місця страхового права у структурі системи права.

Страхове право – самостійна галузь права.

Страхове право – підгалузь цивільного права.

Страхове право – комплексне правове утворення,

Предметом страхового права виступають урегульовані нормами права суспільні відносини щодо захисту майнових інтересів страхувальників шляхом надання страхових послуг за рахунок сформованих страхових фондів, що формуються суб'єктами страхової діяльності з метою здійснення майбутніх страхових виплат у разі настання страхових випадків, передбачених договором страхування або чинним законодавством.

Метод правового регулювання страхових відносин теж має складний характер і включає певні елементи.

Страхове право базується на загальнотеоретичних принципах права та специфічних принципах. До загальних принципів страхового права насамперед слід віднести принцип законності, нормативності. До специфічних принципів страхового права можна віднести: принцип вільного вибору страховика і виду страхування; принцип найвищої довіри; принцип страхового інтересу.

3. До джерел страхового права, як правило, відносять законодавство. Ці документи можна згрупувати у певні блоки.

На сьогодні спостерігається підвищена активність щодо розробки локальних документів. Так, документи локального характеру визначають індивідуально-правовий статус страховиків, правила та умови проведення добровільних видів страхування, які розробляються і приймаються страховими компаніями самостійно і не повинні суперечити вимогам чинного законодавства.

4. Правила страхування мають регулятивне значення для конкретних страхових відносин, коли на їх застосування прямо вказується в самому договорі (полісі страхування, страховому сертифікаті) і коли вони викладені в одному документі з договором (страховим полісом) або долучені до нього, що повинно бути засвідчено відповідним записом у договорі.

Тобто первинним у взаємовідносинах сторін є договір, і якщо в ньому міститься посилання на правила страхування, то в такому випадку вони є обов'язковими для обох сторін. Якщо ж зазначеного посилання у договорі немає, то суд не може посилається на правила страхування, а має надати перевагу договору. Так само за наявності колізії положень правил страхування з положеннями договору страхування пріоритет слід надавати положенням договору, на які погодився страхувальник, підписуючи його.

5. На регулювання страхової діяльності великий вплив мають звичай діяльного обороту як поза-юридичні джерела страхового права.

До звичаїв ділового обороту у страховій діяльності слід віднести Кодекс етики у страховій діяльності, який визначає правила поведінки, під якими підписалися страховики – Члени Ліги страхових організацій України. . До галузевих звичаїв ділового обороту можна віднести також і застереження Інституту лондонських страховиків з окремих видів страхування, які використовуються в авіаційному та морському страхуванні, при страхуванні вантажів. Так, базисні умови страхування вантажів підготовлені Інститутом лондонських страховиків (який був заснований у 1848 році) відповідно до норм міжнародного права.

Що стосується судової практики, то, вона не є джерелом страхового права. Однак судовою практикою виробляється однакове розуміння і застосування страхового законодавства судовими органами.

Тема 2. Поняття, ознаки та види страхової діяльності

Перелік основних питань:

1. Поняття страхової діяльності та страхування. Законодавчі ознаки страхової діяльності.
2. Принципи здійснення страхової діяльності.
3. Функції здійснення страхування.

.Література: базова: 1-5;

допоміжна: 1,2,9,14,39,40,48,50,53,55,59,61,62,68, 72,84,89,
90,97,103,105,120,123,125,138,142

Конспект лекцій

1. У ст. 1 Закону України «Про страхування» страхування віднесено до виду цивільно-правових відносин: страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними і юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Страхування – це діяльність спеціально уповноважених організацій і суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання передбаченої законом або договором страхування події (страховим випадком), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страховиками страхових платежів.

Виходячи з цього визначення, можна виділити властиві страховій діяльності ознаки.

Страхування необхідно розглядати і як специфічну, а саме фінансову послугу. Як вид фінансової послуги страхування передбачене п. 9 ст. 4 ЗУ «Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг». Відповідно до п. 5 ст. 1 цього Закону: фінансова послуга – операція з

фінансовими активами, яка здійснюється на користь третіх осіб за власний рахунок або за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – за рахунок фінансових активів, залучених від інших осіб, в цілях отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Відповідно до чинного законодавства (ст. 5 Закону України «Про страхування») страхування в Україні проводиться у двох формах: добровільній та обов’язковій. Добровільне страхування здійснюється відповідно до чинного законодавства на підставі договору страхування. Види обов’язкового страхування встановлюються Законом України «Про страхування» (ст. 7) і проводяться на підставі постанов Кабінету Міністрів України або окремих Законів України, які встановлюють порядок і особливості проведення конкретного виду обов’язкового страхування або окремих законів.

2. До основних загальноправових принципів страхового права належать: законність, нормативність, самостійність, індивідуальність, неповторність, нестандартність, ментальність, непередбаченість, практичність, своєчасність, конкретність¹.

Окрім перерахованих принципів, страхування характеризують такі спеціальні принципи.

Базисні принципи здійснення страхування:

- 1). Принцип вільного вибору страховика і виду страхування
- 2) принцип страхового (майнового) інтересу;
- 3) принцип граничної сумлінності (найвищої довіри);
- 4) принцип відшкодування;
- 5) принцип безпосередньої причини;
- 6) принцип суброгації;
- 7) принцип абандону;
- 8) принцип подвійного страхування (сприяння страховиків, або контрибуції).

3. Зміст, суть і призначення страхування якнайповніше виявляються через його функції:

1) Функція формування і використання спеціального страхового фонду грошових коштів, як плата за ризики, які приймає під свою відповідальність страхова компанія.

2) Компенсаційна функція забезпечує відшкодування збитку особам, що стали учасниками формування страхового фонду.

3) Превентивна функція передбачає широкий комплекс заходів, спрямованих на недопущення або мінімізацію негативних наслідків, спричинених нещасними випадками, стихійними явищами, іншими несприятливими обставинами.

4) Ризикова функція страхування полягає у прийнятті за певну плату страхувальником майнової відповідальності за наслідки ризику, обумовленого

подіями, перелік яких передбачений законодавством або договором страхування.

5) Заощаджувальна функція.

6) Захисна функція страхування

Тема 3. Державне регулювання страхової діяльності

Перелік основних питань:

1. Поняття, сутність і види державного регулювання страхової діяльності.

2. Види державного нагляду за страховою діяльністю.

3. Окремі правові форми державного регулювання страхової діяльності.

4. Органи, що здійснюють державне регулювання та нагляд за страховою діяльністю, їх класифікація, компетенція і завдання.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 1,2,9,11,12,14,22,25,26,28,29,39,48,50,56,59,
64,70,79,97, 98,100,123,125,127,139,142

Конспект лекцій

1. Державно-правове регулювання діяльності на страховому ринку України здійснюється органами законодавчої, виконавчої і судової влади, центральним органом якої є КМ України, та безпосереднім органом з питань страхової діяльності Нацкомфінпослуг. Державне регулювання ринку страхових послуг також здійснюється за допомогою спеціальної податкової політики, прийняття законів за окремими видами господарської діяльності, що встановлюють порядок укладення договорів страхування і вирішення суперечок, що виникають.

Мета державного регулювання ринків фінансових послуг визначена в статті 19 Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг».

Інституційно-правове регулювання діяльності на страховому ринку України здійснюється головним чином регуляторами інститутами, створеними відповідно до ст. 13 Закону України «Про страхування».

Державно-правове та інституційно-правове регулювання відносин у сфері страхування взаємно доповнюють одне одного, але пріоритет зберігається за першим, яке може делегувати деякі регулятивні повноваження інституційно-правовому регулюванню.

2. Відповідно до ч. 1 ст. 35 ЗУ «Про страхування», державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків і захисту інтересів страхувальників.

Нагляд за учасниками страхового ринку проводиться шляхом:

1) Реєстрації:

2) Ліцензування:

3) Проведення контрольно-наглядових функцій:

Пруденційний нагляд є складовою частиною загальної системи нагляду, і базується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового становища фінансової установи, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами.

3. Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг здійснюється відповідно до ст. 20 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» шляхом:

1) ведення державних реєстрів фінансових установ і реєстрів осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг;

2) нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ;

3) нагляду за діяльністю учасників ринків фінансових послуг (крім споживачів фінансових послуг);

4) застосування уповноваженими державними органами заходів впливу;

5) проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

4. Державний нагляд за страховою діяльністю на території України здійснюється Уповноваженим органом та його органами на місцях. Функції Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у сфері страхування визначені статтею 36 Закону України «Про страхування»

Тема 4. Правове становище учасників страхової діяльності

Перелік основних питань:

1. Правове становище страховиків.

2. Порядок припинення діяльності страхової компанії. Умови забезпечення платоспроможності страховиків.

3. Особливості правового становища товариств взаємного страхування.

4. Добровільні та обов'язкові об'єднання страховиків.

5. Правове становище страхових посередників на страховому ринку України.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 2,6,7,8,10,12,18,20,23,24,27,28,31,32,34,39,42,48,50,
59,74,83,86,94,95,97,106,110,111,123,125,127-129,131,134,142

Конспект лекцій

1. Страховиками, які мають право здійснювати страхову діяльність на території України, є:

- фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із

Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених Законом України «Про страхування», а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності;

- зареєстровані Уповноваженим органом відповідно до Закону України «Про страхування» та законодавства України постійні представництва у формі філій іноземних страхових компаній, які також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Страховиками-нерезидентами вважаються фінансові установи, що створені та мають ліцензію на провадження страхової діяльності відповідно до законодавства тих іноземних держав, у яких вони зареєстровані.

Порядок реєстрації, ліцензування, здійснення нагляду за діяльністю, застосування заходів впливу та ліквідації філій страховиків-нерезидентів встановлюються Законом України «Про страхування» та нормативно-правовими актами Уповноваженого органу.

Обов'язки страховика визначені в статті 20 Закону України «Про страхування».

2. Вимоги щодо забезпечення платоспроможності страховиків передбачені Розділом 3 Закону України «Про страхування».

При ліквідації страховика у разі, коли учасники страховика прийняли таке рішення і страховик не має зобов'язань перед страхувальниками, Уповноважений орган приймає рішення про виключення страховика з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків). Ліквідація страховика-резидента, що має зобов'язання перед страхувальниками, у разі визнання його банкрутом здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»..

При ліквідації платоспроможного страховика вимоги страхувальників за договорами страхування відносяться до вимог першої черги

3. Фізичні особи та юридичні особи з метою страхового захисту своїх майнових інтересів можуть створювати товариства взаємного страхування в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

4. Страховики можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України. Ці об'єднання не можуть займатися страховою діяльністю. Об'єднання страховиків діють на підставі статутів і набувають прав юридичної особи після їх державної реєстрації. Орган, що здійснює реєстрацію об'єднань

страховиків, у десятиденний строк з дня реєстрації повідомляє про це Уповноважений орган.

Добровільними об'єднаннями страховиків є:

- Авіаційне страхове бюро
- Морське страхове бюро

Для страховиків, які здійснюють страхування певних ризиків, обов'язковими об'єднаннями є:

- Ядерний страховий пул
- Аграрний страховий пул
- Моторне (транспортне) страхове бюро України.

5. Страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти.

Страхові брокери - юридичні особи або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник. Перестрахові брокери - юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестраховуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестраховуванні як перестраховальник. Страхові агенти - фізичні особи або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань.

Тема 5. Договір страхування

Перелік основних питань:

1. Поняття та основні вимоги до договору страхування.
2. Істотні умови договору страхування. Предмет договору страхування.
3. Сторони договору, їх права та обов'язки.
4. Порядок укладання договору страхування.
5. Припинення договору страхування та визнання його недійсним.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 2,9,36-39,41,45,48,50,54,58,59,80,81,97, 109,117,
118, 123,125,142

Конспект лекцій

1. Договір страхування - це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на

користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

2. Договори страхування укладаються відповідно до правил страхування. Договір страхування повинен містити: назву документа; назву та адресу страховика; прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника та застрахованої особи, їх адреси та дати народження; прізвище, ім'я, по батькові, дату народження або назву вигодонабувача та його адресу; зазначення предмета договору страхування; розмір страхової суми за договором страхування іншим, ніж договір страхування життя; розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат за договором страхування життя; перелік страхових випадків; розміри страхових внесків (платежів, премій) і строки їх сплати; страховий тариф (страховий тариф не визначається для страхових випадків, для яких не встановлюється страхова сума); строк дії договору; порядок зміни і припинення дії договору; умови здійснення страхової виплати; причини відмови у страховій виплаті; права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору; інші умови за згодою сторін; підписи сторін.

Предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані: з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування); з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування); з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності).

3. Сторонами договору страхування є страховик і страхувальник. Їх обов'язки визначені в статтях 20-21 Закону України «Про страхування».

4. Для укладання договору страхування страхувальник подає страховику письмову заяву за формою, встановленою страховиком, або іншим чином заявляє про свій намір укласти договір страхування. При укладанні договору страхування страховик має право запросити у страхувальника баланс або довідку про фінансовий стан, підтверджені аудитором (аудиторською фірмою), та інші документи, необхідні для оцінки страховиком страхового ризику. Факт укладання договору страхування може посвідчуватися страховим свідоцтвом (полісом, сертифікатом), що є формою договору страхування. Договір страхування набирає чинності з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором страхування.

5. Дія договору страхування припиняється та втрачає чинність за згодою сторін, а також у разі виникнення підстав, передбачених статтею 28 Закону України «Про страхування». Дію договору страхування може бути достроково припинено за вимогою страхувальника або страховика, якщо це передбачено умовами договору страхування.

Договір страхування вважається недійсним з моменту його укладання у випадках, передбачених Цивільним кодексом України. Відповідно до Закону України «Про страхування» договір страхування визнається недійсним і не підлягає виконанню також у разі: 1) якщо його укладено після страхового випадку; 2) якщо предметом договору страхування є майно, яке підлягає конфіскації на підставі судового вироку або рішення, що набуло законної сили. Договір страхування визнається недійсним у судовому порядку.

Тема 6. Правове регулювання особистого страхування

Перелік основних питань:

1. Поняття особистого страхування.
2. Страхування життя та його основні види
3. Страхування від нещасних випадків, його основні види та форми здійснення
4. Медичне страхування

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 15,27,30,39,40,43,48,59,60,67,75,84,97,101,
121,123, 125,130

Конспект лекцій

1. Однією з галузей страхування є особисте страхування, яке має на меті надання певних послуг як фізичним (окремим громадянам, членам їхніх сімей), так і юридичним особам (наприклад, страхування працівників за рахунок коштів підприємств від нещасних випадків). Ці послуги передбачають страховий захист страхувальників (застрахованих) у разі настання несприятливих подій для їхнього життя і здоров'я. До підгалузей особистого страхування належать страхування життя (пенсій), страхування від нещасних випадків і медичне страхування .

2. Страхування життя передбачає відповідальність страхової компанії в разі смерті страхувальника (застрахованого) під час дії договору страхування або дожиття до певного обумовленого в договорі строку. Договори страхування життя мають певні особливості. Світова страхова практика поділяє страхування життя на страхування капіталів та страхування рент . Великим попитом у страхувальників користується змішане страхування життя.

3. Об'єктом страхового захисту в разі страхування від нещасних випадків є майнові інтереси застрахованої особи, які пов'язані з тимчасовим чи

постійним зниженням доходу або додатковими втратами через смерть застрахованого внаслідок нещасного випадку.

Страхування від нещасних випадків — це ризиковане страхування, яке, на відміну від накопичувального довгострокового страхування життя, передбачає виплату страхової суми лише в разі настання страхового випадку (у повному розмірі або певної її частини). Виплата страхової суми або повернення сплачених внесків по закінченні терміну дії договору страхування не передбачається.

За видами страхування від нещасних випадків поділяється на індивідуальне та колективне.

4. Медичне страхування передбачає страхування на випадок втрати здоров'я з будь-якої причини. Медичне страхування пов'язане із компенсацією витрат громадян, які обумовлені одержанням медичної допомоги, а також інших витрат, спрямованих на підтримку здоров'я. Об'єктом медичного страхування є життя і здоров'я громадян. Мета його проведення полягає в забезпеченні громадянам у разі виникнення страхового випадку можливості одержання медичної допомоги за рахунок накопичених коштів і фінансування профілактичних заходів. Медичне страхування може проводитися в обов'язковій і добровільній формах.

Тема 7. Правове регулювання майнового страхування

Перелік основних питань:

1. Поняття та види об'єктів майнового страхування. Системи страхового забезпечення у майновому страхуванні.
  2. Страхування кредитних та фінансових ризиків.
  3. Умови морського страхування. Авіаційне страхування.
  4. Страхування майна громадян. Особливості страхування будівель.
- Порядок страхування домашнього майна.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 3,5,35,39,40,46,48,52,54,58,59,69,73,74,78,80,82,
84,97,101,118,123,125,130,136

Конспект лекцій

1. Найдавнішою і традиційно розвиненою галуззю страхування є майнове страхування. Його економічне призначення полягає в компенсації шкоди, заподіяної страхувальнику внаслідок страхового випадку із застрахованим майном. Особливістю цієї галузі є те, що в основу визначення страхової суми за більшістю договорів майнового страхування покладено дійсну вартість застрахованих об'єктів.

У майновому страхуванні використовують три системи страхового забезпечення: пропорційну, систему першого ризику і граничну (граничного відшкодування).

Майнове страхування об'єднує найрізноманітніші види страхування, які іноді поділяють на дві підгалузі: страхування майна громадян і страхування майна юридичних осіб.

2. Особливістю страхування кредитних ризиків є те, що у стосунках між кредитором та його боржником предмет їхнього спільного інтересу (кредит) ставить сторони в протилежні економічно-правові умови. Страхування кредитів базується на визнанні ризику неплатежу чи неплатоспроможності позичальників, який формується в процесі кредитування. Найбільш поширеними організаційними формами страхування кредитів є: страхування товарних кредитів; страхування матеріальних цінностей, що передаються під заставу; страхування експортних кредитів; страхування кредитів під інвестиційні засоби; страхування споживчих кредитів. Окреме місце займає страхування банківських кредитів та страхування від втрат прибутку.

3. Морське страхування – це найбільша сфера транспортного страхування, яка охоплює види діяльності, що виходять за межі власне морських перевезень, і може забезпечувати покриття ризиків, пов'язаних з перевезеннями як морем, так і наземним чи повітряним транспортом. Особливу роль у становленні системи морського страхування відіграють міжнародні організації.

КТМ України у ст. 242 встановлює, що об'єктом морського страхування може бути будь-який пов'язаний з мореплавством майновий інтерес, як-то: судно, у тому числі і таке, що будується, вантаж, фрахт, плата за проїзд, орендна плата, очікуваний від вантажу прибуток і вимоги, що забезпечуються судном, вантажем і фрахтом, заробітна плата, інші види винагороди капітана, інших осіб суднового екіпажу, цивільна відповідальність судовласника і перевізника, а також ризик, взятий на себе страховиком (перестраховальником). Об'єкт страхування повинен бути вказаний у договорі морського страхування.

Авіаційне страхування включає комплекс видів страхування, що використовуються при страхуванні повітряних суден і вантажів, аеродромного обладнання та обслуговування, цивільної відповідальності авіаперевізника по відношенню до пасажирів, екіпажу, служб наземного забезпечення польотів, відповідальність перед третіми особами при падінні повітряного судна, виробників літальних апаратів, космічної техніки на всіх етапах її виготовлення, транспортування, запуску і виконання космічних програм. Об'єктом авіаційного страхування може бути будь-який майновий інтерес, пов'язаний з експлуатацією повітряних суден. Основними страхувальниками повітряних суден на сьогодні є комерційні авіаперевізники юридичні та фізичні особи, які використовують повітряні судна на правах власності, оренди чи користування, що займаються багатьма видами повітряних робіт, аероклуби, різні організації, фірми, що займаються продажем і перепродажем авіатехніки.

4. Настання будь-якої непередбаченої події може бути причиною великих майнових втрат для громадян. Одним з ефективних методів, який забезпечує відшкодування їм збитків, є страхування. Відповідно до Закону України «Про страхування» послуги щодо страхування майна громадян надаються в добровільній формі відповідно до правил страхування, розроблених страховиками. Серед видів страхування майна громадян поширеним є страхування будівель. Окремі специфічні риси має страхування домашнього майна.

Тема 8. Правове регулювання страхування відповідальності

Перелік основних питань:

1. Поняття та об'єкти страхування відповідальності.
2. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.
3. Страхування відповідальності виробника за якість продукції.
4. Страхування професійної відповідальності

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 3-5,13,15-17,19,35,39,40,46,48,59,71,73, 81,84,97, 100,101,104, 114,116,118,119,123,125,130,136,137,141,144

Конспект лекцій

1. Страхування відповідальності відповідно до статті 4 Закону України «Про страхування» є окремою галуззю страхування. Об'єктом страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України і по'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі. Страхування відповідальності спрямоване на захист майнових прав осіб, постраждалих у результаті дії або бездіяльності страхувальника. Страхування різних видів, що входять до галузі, може здійснюватися як в обов'язковій, так і в добровільній формі.

2. Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів регулюється низкою нормативно-правових актів:

- Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»
- Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 23.12.2004 N 3178 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»
- Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 5.04.2007 № 7114 «Про затвердження Порядку укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності

власників наземних транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України

- Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 23.07.2013 № 2401, яким затверджено Кваліфікаційні вимоги до страхових агентів, необхідні для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів

- Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 18.04.2013 № 1270, яким затверджено Порядок реєстрації страхових агентів, які мають право здійснювати посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів у Моторному (транспортному) страховому бюро України

- Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.10.2011 № 673, яким затверджено особливості укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів

3. Виробник може застрахувати себе на випадок нанесення шкоди життю чи здоров'ю споживачу його продукції. Розмір страхової суми виробник, як правило, визначає сам. Тарифи коливаються від 0,1% до 2% страхової суми. Їх розмір коливається залежно від рівня технологічного оснащення і технічного стану підприємства, надійності зберігання продукції, виду упаковки тощо.

Страхування відповідальності за якість продукції пов'язано з обставинами по відшкодуванню потерпілому збитку в результаті придбання неякісної продукції, послуги або роботи. Ці обставини виникають за Законом України "Про захист прав споживачів" і іншими нормативними актами.

Страхування відповідальності страхувальника перед споживачем за якість продукції (товарів) здійснюється:

- 1) якщо на товари, предмети обов'язкової сертифікації, є сертифікат відповідності;

- 2) якщо страхувальник має дозвіл на реалізацію товару, оформлений встановленою зразка;

- 3) якщо страхувальник за вимогою страховика може представити документальне підтвердження факту дотримання умов і правил торгівлі.

4. Страхування професійної відповідальності об'єднує види страхування майнових інтересів різних категорій осіб, які при виконанні професійної діяльності можуть завдати матеріальних збитків третім особам.

Об'єктом страхування професійної відповідальності є можливість пред'явлення претензій до осіб і підприємств, які зайняті виконанням своїх професійних обов'язків, або наданням відповідних послуг. За цим видом страхування можуть бути застраховані дві групи ризиків:

— ті, що пов'язані з можливістю заподіяння третім особам тілесних пошкоджень, спричинення шкоди здоров'ю (такі ризики викликаються роботою лікарів, фармацевтів, власників транспортних засобів, що працюють за наймом тощо);

— ризики, що існують у професійній діяльності архітекторів, інженерів-будівельників, проєктантів і пов'язані з імовірними матеріальними збитками від неякісного виконання ними своїх обов'язків.

Договір страхування професіональної відповідальності укладається на користь третіх осіб.

Тема 9. Правове регулювання перестраховальної діяльності

Перелік основних питань:

1. Поняття та законодавчі ознаки перестраховальної діяльності.
2. Особливості відповідальності страховика і перестраховика перед страхувальником.
3. Договори перестраховання. Форми проведення перестраховальних операцій.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 21,31,33,35,39,41,44,47,48,59,63,66,77, 92,93,97, 115, 123,125,126,132,133,135,142

Конспект лекцій

1. Відповідно до статті 12 Закону України «Про страхування» перестраховання - страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований. Перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента здійснюється згідно з вимогами та в порядку встановленими Кабінетом Міністрів України.

Перестраховання має на меті створення по можливості збалансованого портфеля страхування, забезпечення фінансової стійкості й рентабельності страхових організацій.

2. Страховик (цедент, перестраховальник), який уклав з перестраховиком договір про перестраховання, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування. Страховик (цедент, перестраховальник) зобов'язаний повідомляти перестраховика про всі зміни свого договору з страхувальником.

3. Основою перестраховання є договір, згідно з яким одна сторона передає повністю або частково страховий ризик іншій стороні – перестраховику, котрий, у свою чергу, бере на себе зобов'язання відшкодувати

цеденту відповідну частину страхового покриття. Елементами договору перестрахування є ризик, страховий платіж, страхове відшкодування, тощо. Договори перестрахування підлягають реєстрації в порядку, затвердженому Уповноваженим органом. (Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 28.03.2011 №153).

За формою взаємно взятих зобов'язань цедента і перестраховика договори перестрахування поділяють на договори: факультативного перестрахування; облігаторного перестрахування; факультативно-облігаторного перестрахування. Процес перестрахування за цими договорами називається факультативним, облігаторним і факультативно-облігаторним, відповідно.

Практичні заняття та завдання для самостійної роботи для студентів денної форми навчання

Практичні (семінарські) заняття з навчальної дисципліни «Страхове право» для студентів спеціальності “Право” проводяться згідно з навчальним планом Факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Основні завдання циклу практичних занять – засвоїти теоретичні положення навчальної дисципліни, понятійно -категоріальний апарат, виробити у студентів вміння правильно орієнтуватися та застосовувати норми чинного законодавства щодо порядку здійснення страхової діяльності, логічно та послідовно викладати теоретичний матеріал з дисципліни та поглибити відповідні знання та навички.

Для підготовки до практичних (семінарських) занять необхідно використовувати конспекти лекцій, рекомендовану літературу, чинне законодавство з відповідної теми та судову практику.

Тема 1. Поняття, принципи та джерела страхового права

Заняття 1 має на меті формування у студентів знань щодо предмету страхового права, природи страхового права та його місця в системі права України, а також передбачає засвоєння студентами системи страхового законодавства, місця і значення міжнародних договорів, судової практики та звичаїв ділового обороту в регулюванні страхової діяльності.

Питання для обговорення

1. Місце страхового права в правовій системі України.
2. Особливості страхового права як навчальної дисципліни.
3. Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про страхування» як основні джерела страхового права.
4. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела страхового права.
5. Локальні акти страхових компаній, їх значення як джерел страхового права.
6. Вимоги до змісту Правил страхування.

Завдання на СРС:

1. Складіть схему «Джерела страхового права»
2. Визначте характерні риси страхового законодавства
3. Складіть порівняльну таблицю «Комерційне та соціальне страхування».
4. Визначте та проаналізуйте роль страхового права в сучасних умовах життя і діяльності фізичних та юридичних осіб.
5. Складіть термінологічний словник основних понять страхового права

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 1-39,48,49,51,53,55,57,59,62,65,72,76, 85,87,88,
91,96,97,99,102, 107,108,112,113,122-125,138,140,142,143

Тема 2. Поняття, ознаки та види страхової діяльності

Заняття 2 спрямоване на закріплення знань щодо предмету регулювання страхового права та формування знань відносно об'єкту регулювання – страхової діяльності – її ознак, видів та форм здійснення.

Питання для обговорення

1. Публічно-правові та приватно - правові засади здійснення страхової діяльності.
2. Поняття і ознаки страхової діяльності та страхування.
3. Класифікаційні ознаки страхування.
4. Загальна характеристика основних видів особистого, майнового страхування і страхування відповідальності.

Завдання на СРС:

1. Проаналізуйте співвідношення понять «страхова діяльність» та «страхування»
2. Визначте принципи здійснення страхування в обов'язковій та добровільній формах.
3. Розкрийте сутність функцій страхової діяльності, їх прояви в сучасних умовах життя.
4. Охарактеризуйте страхову діяльність як вид господарської діяльності

Література: базова:1-5;

допоміжна:1,2,9,14,39,40,48,50,53,55,59,61,62,68,72,84,89,90,97,
103,105,120,123,125,138,142

Тема 3. Державне регулювання страхової діяльності

Заняття 3 має на меті формування знань про засади державного регулювання страхової діяльності та навичок визначення вимог щодо порядку здійснення страхової діяльності, а також застосування положень чинного законодавства для вирішення ситуаційних задач.

Питання для обговорення

1. Причини та мета державного регулювання та державного нагляду за страховою діяльністю.
2. Поняття, сутність і види державного регулювання страхової діяльності.
3. Порядок здійснення пруденційного нагляду.
4. Порядок ліцензування страхової діяльності.
5. Органи, що здійснюють державне регулювання та нагляд за страховою діяльністю: їх класифікація та компетенція

Завдання на СРС:

1. Складіть схему «Органи державного регулювання страховою діяльністю в Україні», використовуючи критерії їх класифікації
2. Порівняйте систему органів державного регулювання страховою діяльністю з відповідною системою органів іншої держави
3. Визначте характерні риси та порядок здійснення пруденційного нагляду
4. Проаналізуйте правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 1,2,9,11,12,14,22,25,26,28,29,39,48,50,56,59,64,70,79,
97, 98,100,123,125,127,139,142

Тема 4. Правове становище учасників страхової діяльності

Заняття 4 спрямоване на формування знань про правовий статус страховика та страхувальника, засвоєння вимог законодавства України щодо діяльності іноземних страховиків, об'єднань страховиків, Ліги страхових організацій України, Моторного (транспортного) страхового бюро України, Ядерного страхового пула, товариств взаємного страхування, а також страхових посередників на страховому ринку України та формування вмінь застосування положень чинного законодавства при вирішенні ситуаційних задач щодо правового становища учасників страхової діяльності.

Питання для обговорення

1. Правове становище страховиків. Державна реєстрація страховиків.
2. Поняття страхової компанії. Припинення діяльності страхової компанії. Особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків.
3. Вимоги законодавства України щодо діяльності іноземних страховиків.
4. Особливості правового становища товариств взаємного страхування.
5. Ліга страхових організацій України. Моторне (транспортне) страхове бюро України. Ядерний страховий пул.
6. Страхові брокери. Перестрахові брокери. Реєстрація страхових та перестрахових брокерів. Страхові агенти.

Завдання на СРС:

1. Складіть термінологічний словник за темою семінарського заняття (не менше 10 термінів).
2. Складіть проект заявки з переліком документів, що додаються, на отримання ліцензії на здійснення страхової діяльності
3. Визначте етапи набуття правосуб'єктності страховиком.
4. Відокремте вимоги законодавства України щодо діяльності іноземних страховиків.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 2,6,7,8,10,12,18,20,23,24,27,28,31,32,34,39,42,48,50,
59,74,83,86,94,95,97,106,110,111,123,125,127-129,131,134,142

Тема 5. Договір страхування

Заняття 5 має на меті засвоєння знань про порядок укладання, зміни, розірвання та визнання недійсними договорів страхування, їх істотні умови та зміст, правові наслідки для сторін та третіх осіб, а також формування досвіду щодо юридичної оцінки обсягу прав та обов'язків суб'єктів страхової діяльності, виявлення можливих варіантів поведінки учасників цих відносин та вмінь складання проектів договорів.

Питання для обговорення

1. Поняття та значення договору страхування.
2. Істотні умови договору страхування. Предмет договору страхування.
3. Форма договору страхування. Поліс страхування.
4. Зміст договору страхування.
5. Порядок укладання, зміни та припинення договору страхування.
6. Право зворотної вимоги страховика до особи винної у заподіянні збитків.

Завдання на СРС:

1. Визначте порядок пред'явлення права зворотної вимоги страховика до особи винної у заподіянні збитків.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 2,9,36-39,41,45,48,50,54,58,59,80,81,97,
109,117,118, 123,125,142

Тема 6. Правове регулювання особистого страхування

Заняття 6 спрямоване на вивчення порядку здійснення особистого страхування та формування знань щодо правового регулювання правовідносин з особистого страхування, а також отримання досвіду щодо юридичної оцінки обсягу прав та обов'язків, пов'язаних із здійсненням особистого страхування, підготовки проектів договорів страхування та виявлення можливих варіантів поведінки учасників цих відносин.

Питання для обговорення

1. Поняття особистого страхування та його об'єкти. Класифікація особистого страхування
2. Різновиди страхування життя та їх сутність.
3. Страхування від нещасних випадків: види, об'єкти, особливості та умови їх проведення
4. Обов'язкове медичне страхування. Добровільне медичне страхування.

Завдання на СРС:

1. Складіть проект договору особистого добровільного страхування
2. Наведіть поняття договору страхування життя та поняття викупної суми.
3. Визначте сутність, значення та правову природу полісу страхування.
4. Проаналізуйте судову практику з визнання договорів страхування або його окремих умов недійсними.
5. Визначте особливості договору особистого страхування.
6. Охарактеризуйте страхові поліси медичного страхування.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 15,27,30,39,40,43,48,59,60,67,75,84,97,101,
121,123, 125,130

Тема 7. Правове регулювання майнового страхування

Заняття 7 передбачає вивчення порядку здійснення майнового страхування та формування знань щодо правового регулювання правовідносин в цій сфері, а також отримання досвіду щодо юридичної оцінки обсягу прав та обов'язків суб'єктів страхових правовідносин, підготовки проектів договорів між ними та виявлення можливих варіантів поведінки учасників цих відносин.

Питання для обговорення

1. Поняття та види об'єктів майнового страхування. Системи страхового забезпечення у майновому страхуванні.
2. Страхування майна на випадок пожежі, стихійного лиха та крадіжки.
3. Страхування кредитних та фінансових ризиків. Сутність страхування кредитів (товарних кредитів, кредитів під інвестиції, споживчих кредитів, кредитів, виданих під заставу, кредитів довіри).
4. Страхування транспортних засобів. Умови морського страхування. Авіаційне страхування. Страхування автотранспортних засобів, що належать юридичним та фізичним особам.
5. Страхування майна громадян. Особливості страхування будівель. Порядок страхування домашнього майна.

Завдання на СРС:

1. Складіть проект договору страхування певного майна

2. Охарактеризуйте майнове страхування як окрему галузь страхування
3. Проаналізуйте страхування як особливий спосіб забезпечення виконання кредитних зобов'язань

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 3,5,35,39,40,46,48,52,54,58,59,69,73,74,78,80,82,
84,97,101,118,123,125,130,136

Тема 8. Правове регулювання страхування відповідальності

Заняття 8 має на меті вивчення порядку здійснення страхування відповідальності та формування знань щодо правового регулювання правовідносин, що виникають при здійсненні страхування відповідальності, а також отримання досвіду щодо юридичної оцінки обсягу прав та обов'язків, пов'язаних із здійсненням страхування відповідальності та виявлення можливих варіантів поведінки учасників цих відносин

Питання для обговорення

1. Поняття та об'єкти страхування відповідальності.
2. Порядок та умови страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.
3. Особливості страхування відповідальності автоперевізника.
4. Суб'єкти та об'єкти страхових відносин при страхуванні відповідальності виробника за якість продукції
5. Страхові випадки та особливості визнання факту настання при страхуванні професійної відповідальності

Завдання на СРС:

1. Охарактеризуйте страхування відповідальності як окрему галузь страхування
2. Визначте та порівняйте умови страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів за законодавством інших держав
3. Визначте та охарактеризуйте нормативно-правову базу регулювання відносин із обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів.
4. Складіть проект договору страхування професійної відповідальності
5. Визначте порядок виплати страхового відшкодування .

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 3-5,13,15-17,19,35,39,40,46,48,59,71,73,81,84,
97,100, 101,104, 114,116,118,119,123,125,130,136,137,141,144

Тема 9. Правові засади перестраховальної діяльності

Заняття 9 передбачає формування знань про сутність, значення і принципи перестраховальної діяльності, засвоєння законодавчих ознак перестраховальної діяльності та порядку визначення відповідальності страховика і перестраховика перед страхувальником, а також формування досвіду щодо юридичної оцінки обсягу прав та обов'язків суб'єктів перестраховальної діяльності, виявлення можливих варіантів поведінки учасників цих відносин та вмінь складання проектів відповідних договорів, а також виконання модульної контрольної роботи.

Питання для обговорення

1. Сутність, значення, принципи та ознаки перестраховання та перестраховальної діяльності.
2. Особливості відповідальності страховика і перестраховика перед страхувальником.
3. Поняття та види договору перестраховання.
4. Форми проведення перестраховальних операцій.

Завдання на СРС:

1. Проаналізуйте порядок створення перестраховальної компанії.
2. Складіть проект договору перестраховання.
3. Визначте особливості правового становища перестраховиків-нерезидентів за законодавством України
4. Визначте спільні і відмінні риси страхової та перестрахової діяльності.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 21,31,33,35,39,41,44,47,48,59,63,66,77, 92,93,97, 115,123,125,126,132,133,135,142

**Практичні заняття та завдання для самостійної роботи для студентів
заочної форми навчання**

Заняття 1 має на меті формування у студентів знань щодо предмету страхового права, природи страхового права та його місця в системі права України, знань відносно об'єкту регулювання – страхової діяльності – її ознак, видів та форм здійснення, знань про засади державного регулювання страхової діяльності та правовий статус страховика та страхувальника, засвоєння вимог законодавства України щодо діяльності іноземних страховиків, об'єднань страховиків, Ліги страхових організацій України, Моторного (транспортного) страхового бюро України, Ядерного страхового пула, товариств взаємного страхування, а також страхових посередників на страховому ринку України та навичок визначення вимог щодо порядку здійснення страхової діяльності, а також передбачає засвоєння студентами системи страхового законодавства, місця і значення міжнародних договорів, судової практики та звичаїв ділового обороту в регулюванні страхової діяльності.

Питання для обговорення

1. Місце страхового права в правовій системі України.
2. Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про страхування» як основні джерела страхового права. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела страхового права.
3. Локальні акти страхових компаній, їх значення як джерел страхового права. Вимоги до змісту Правил страхування.
4. Поняття і ознаки страхової діяльності та страхування. Класифікаційні ознаки страхування.
5. Загальна характеристика основних видів особистого, майнового страхування і страхування відповідальності.
6. Поняття, сутність і види державного регулювання страхової діяльності.
7. Порядок здійснення пруденційного нагляду.
8. Порядок ліцензування страхової діяльності.
9. Органи, що здійснюють державне регулювання та нагляд за страховою діяльністю: їх класифікація та компетенція
10. Правове становище страховиків. Державна реєстрація страховиків.
11. Поняття страхової компанії. Припинення діяльності страхової компанії. Особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків.
12. Вимоги законодавства України щодо діяльності іноземних страховиків.
13. Особливості правового становища товариств взаємного страхування.
14. Ліга страхових організацій України. Моторне (транспортне) страхове бюро України. Ядерний страховий пул.
15. Страхові брокери. Перестрахові брокери. Реєстрація страхових та перестрахових брокерів. Страхові агенти.

Завдання на СРС:

1. Складіть схему «Джерела страхового права»
2. Визначте характерні риси страхового законодавства
3. Складіть порівняльну таблицю «Комерційне та соціальне страхування».
4. Проаналізуйте співвідношення понять « страхова діяльність » та « страхування »
5. Визначте принципи здійснення страхування в обов'язковій та добровільній формах.
6. Розкрийте сутність функцій страхової діяльності, їх прояви в сучасних умовах життя.
7. Охарактеризуйте страхову діяльність як вид господарської діяльності
8. Складіть схему «Органи державного регулювання страховою діяльністю в Україні», використовуючи критерії їх класифікації

9. Порівняйте систему органів державного регулювання страховою діяльністю з відповідною системою органів іншої держави
10. Визначте характерні риси та порядок здійснення пруденційного нагляду
11. Проаналізуйте правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.
12. Складіть проект заявки з переліком документів, що додаються, на отримання ліцензії на здійснення страхової діяльності

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 1-39,48-51,53,55-57,59,62,64,65,70,72,74,76,
79,83,85-88,91,94-100,102,106-108,110,111,113,122-125,127-
129,131,134,138-140,142,143

Заняття 2 має на меті охопити теми 5-8 та спрямоване на засвоєння знань про порядок укладання, зміни, розірвання та визнання недійсними договорів страхування, їх істотні умови та зміст, правові наслідки для сторін та третіх осіб, про порядок здійснення особистого, майнового страхування та страхування відповідальності, а також формування досвіду щодо юридичної оцінки обсягу прав та обов'язків суб'єктів страхової діяльності, виявлення можливих варіантів поведінки учасників цих відносин та вмінь складання проектів договорів.

Питання для обговорення

1. Поняття та значення договору страхування. Істотні умови договору страхування. Предмет договору страхування. Форма договору страхування. Поліс страхування.
2. Зміст договору страхування. Порядок укладання, зміни та припинення договору страхування.
3. Право зворотної вимоги страховика до особи винної у заподіянні збитків.
4. Поняття особистого страхування та його об'єкти. Класифікація особистого страхування
5. Різновиди страхування життя та їх сутність. Страхування від нещасних випадків: види, об'єкти, особливості та умови їх проведення
6. Обов'язкове медичне страхування. Добровільне медичне страхування.
7. Поняття та види об'єктів майнового страхування. Системи страхового забезпечення у майновому страхуванні.
8. Страхування майна на випадок пожежі, стихійного лиха та крадіжки.
9. Страхування кредитних та фінансових ризиків. Сутність страхування кредитів (товарних кредитів, кредитів під інвестиції, споживчих кредитів, кредитів, виданих під заставу, кредитів довіри).

10. Страхування транспортних засобів. Умови морського страхування. Авіаційне страхування. Страхування автотранспортних засобів, що належать юридичним та фізичним особам.

11. Страхування майна громадян. Особливості страхування будівель. Порядок страхування домашнього майна.

12. Поняття та об'єкти страхування відповідальності.

13. Порядок та умови страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

14. Особливості страхування відповідальності автоперевізника.

15. Страхові випадки та особливості визнання факту настання при страхуванні професійної відповідальності

Завдання на СРС:

1. Визначте порядок пред'явлення права зворотної вимоги страховика до особи винної у заподіянні збитків.

2. Складіть проект договору особистого добровільного страхування

3. Визначте сутність, значення та правову природу полісу страхування.

4. Проаналізуйте судову практику з визнання договорів страхування або його окремих умов недійсними.

5. Визначте особливості договору особистого страхування.

6. Охарактеризуйте страхові поліси медичного страхування.

7. Складіть проект договору страхування певного майна

8. Охарактеризуйте майнове страхування як окрему галузь страхування

9. Проаналізуйте страхування як особливий спосіб забезпечення виконання кредитних зобов'язань

10. Охарактеризуйте страхування відповідальності як окрему галузь страхування

11. Визначте та порівняйте умови страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів за законодавством інших держав

12. Визначте та охарактеризуйте нормативно-правову базу регулювання відносин із обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів.

13. Складіть проект договору страхування професійної відповідальності

14. Визначте порядок виплати страхового відшкодування .

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 3-5, 13,15-17,19,27,30.35-41,43,45,46,48,50,52,54,58-60,

67,69, 71,73,74,75,78,80,81,82,84,97,100,101,104,109, 114,116-119, 121,123, 25, 130, 136,137,141,142,144

Тема 9. Правове регулювання перестраховальної діяльності передбачає виконання завдань під час самостійної роботи

Завдання на СРС:

1. Сутність, значення, принципи перестраховання та перестраховальної діяльності.
2. Порядок створення перестраховальної компанії
3. Особливості правового становища перестраховиків- нерезидентів за законодавством України
4. Спільні і відмінні риси страхової та перестрахової діяльності.

Література: базова: 1-5;

допоміжна: 21,31,33,35,39,41,44,47,48,59,63,66,77,92,93,97,115,
123,125,126,132,133,135,142

VI. Самостійна робота

Самостійна робота студента денної форми навчання передбачає самостійне, на основі рекомендованої навчальної та наукової літератури, опрацювання та засвоєння окремих положень дисципліни. Завдання на самостійну роботу в межах кожної теми наведені в межах практичних занять. Навчальним планом не передбачено окремих тем для самостійного опрацювання студентами. Перевірка рівня засвоєння матеріалу таких тем проводиться в процесі обговорення питань із логічно споріднених тем дисципліни на аудиторних заняттях.

На самостійне опрацювання студентами заочної форми навчання виносяться окремі питання змісту навчального матеріалу, неопрацьованого на лекціях і практичних заняттях, виконання домашньої контрольної роботи.

VII. Індивідуальні завдання

У процесі вивчення тем навчальної дисципліни з метою поглибленого вивчення та аналізу окремих проблем, студентам денної форми навчання пропонується опрацювання деяких питань у формі підготовки рефератів. Теми для рефератів оголошуються під час аудиторних занять та готуються всіма студентами.

При роботі над підготовкою реферату, студент вирішує два основні завдання:

- а) більш глибоко та повно вивчає визначену правову проблему;
- б) набуває навичок щодо:
  - аналізу законодавства та наукових розробок із запропонованої теми, та їх узагальнення;
  - вміння критично ставитися до тієї чи іншої точки зору та можливостей висловлення власної точки зору;
  - можливостей виявлення прогалин у законодавстві та визначення шляхів їх вирішення;

- аналізу існуючої судової практики.

Перед тим як розпочати підбирати літературу, студент повинен мати загальне уявлення щодо змісту теми. Для цього необхідно поновити у пам'яті матеріал, якщо він вже вивчався (лекції, семінари, консультації). Якщо тема ще не вивчалася – отримати консультацію у викладача.

Підготовлений студентом реферат повинен включати існуючі наукові точки зору, огляд чинного законодавства, аналіз судової практики та власний погляд щодо шляхів вирішення існуючого питання в сфері правового регулювання страхової діяльності та/або врахування зроблених висновків в подальшому.

Робота повинна бути правильно оформлена: мати титульний аркуш, безпосередньо текст (максимум 20 сторінок), на останніх сторінках необхідно навести список використаних джерел. Приблизна тематика рефератів наводиться у додатку 1.

Опрацьовуючи навчальний матеріал дисципліни «Корпоративне право», студенти заочної форми навчання виконують індивідуальне завдання – домашню контрольну роботу (ДКР).

Метою виконання ДКР є засвоєння понятійного апарату навчальної дисципліни, формування вмінь логічного та послідовного викладення теоретичного матеріалу з дисципліни; аргументування власної правової позиції; застосування положень чинного законодавства при вирішенні ситуаційних задач.

Виконання ДКР розвиває навички самостійної роботи з навчальною та науковою літературою, сприяє формуванню вміння використовувати знання для вирішення відповідних практичних завдань.

Терміни видачі, виконання і здачі ДКР визначаються графіком, що розробляється випусковою кафедрою на кожний семестр. Варіанти ДКР наводяться у додатку 2.

VIII. Контрольні роботи

Метою проведення модульної контрольної роботи є виявлення рівня засвоєних знань та опанування навчальної дисципліни. Після вивчення кредитного модуля студенти виконують контрольну (модульну) роботу, яка складається з теоретичних питань, що виносяться на іспит (наводяться в Додатку 3) та тестових завдань (орієнтовні тестові завдання наводяться в Додатку 4) в межах питань, що виносяться на іспит.

ІХ. Методичні рекомендації

Навчальна дисципліна «Страхове право» передбачає проведення таких занять, як лекційні та практичні (семінарські), самостійну роботу студентів та підсумковий контроль.

Вивчення навчальної дисципліни «Страхове право» доцільно розпочати з засвоєння понятійно-категоріального апарату, який буде використовуватися протягом всього курсу.

Під час лекційних занять доцільним є висвітлення дискусійних та колізійних питань, що виникають при правовому регулюванні страхової діяльності, в межах кожної, визначеної тематичним планом, теми. Відносно питань, які чітко врегульовані законодавством, на лекційних заняттях необхідно зазначити перелік нормативно-правових актів, які чітко здійснюють таке регулювання та залишити на самостійне опрацювання. При викладенні лекційного матеріалу доцільно наочно зображувати матеріал шляхом використання мультимедійного проектора або за допомогою певних схем, що зображуються на дошці.

Практичні (семінарські) заняття передбачають необхідність засвоєння теоретичних положень навчальної дисципліни, понятійно –категоріального апарату, формування у студентів вміння правильно орієнтуватися та застосовувати норми чинного законодавства щодо страхових правовідносин у практичній діяльності, поглиблення відповідних знань та навичок. Під час проведення практичного (семінарського) заняття має закріплюватися лекційний матеріал шляхом обговорення його у формі дискусії або розв’язання певних ситуаційних завдань.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом і виконується в позааудиторний час. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом.

Зміст самостійної роботи студента визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача.

Самостійну роботу можна умовно поділити на два різновиди: на частину, яка органічно пов’язана з аудиторними заняттями, і на частину, що виконується за ініціативою студентів.

Під час самостійної роботи, пов’язаної з аудиторними заняттями, студенти мають опрацьовувати теоретичні основи лекційного матеріалу та питання, рекомендовані для самостійного вивчення. Це дає змогу підготуватися до виступів на семінарі, розв’язувати ситуаційні завдання, готувати аналітичні огляди з обраних тем та реферати, а також зорієнтуватися в нормативних джерелах з правового регулювання страхових відносин.

Під час другої частини самостійної роботи – за ініціативою студентів і за підтримкою викладача студенти можуть працювати над позапрограмними джерелами, творчо осмислюючи складні проблеми курсу та здобуваючи практичні навички з документального оформлення юридичних фактів.

Універсальною та найбільш поширеною формою самостійної роботи студентів є робота з конспектами, підручниками, нормативно-правовими актами, науковою літературою, використання Інтернет-ресурсів. Під час самостійної роботи, при підготовці до практичних занять та при виконанні індивідуальних завдань необхідно використовувати рекомендовану літературу та нормативно-правові акти з відповідної теми, а у випадках, рекомендованих викладачем, і судову практику. При цьому слід використовувати законодавство, чинне на момент виконання завдання (на час підготовки до заняття). При використанні нормативно-правових актів слід застосовувати їх останні редакції. Для використання останньої редакції доцільно використовувати відповідні аналітичні інформаційно-правові системи або вільно доступні ресурси мережі Інтернет на сайтах <http://rada.gov.ua/>, <http://nau.kiev.ua/> та інших. Із судовою практикою при необхідності можна ознайомитися в Єдиному реєстрі судових рішень в мережі Інтернет на сайті <http://reyestr.court.gov.ua/>

Навчальний матеріал, передбачений робочою програмою навчальної дисципліни, для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Враховуючи здійснений розподіл навчального часу за лекційними, практичними заняттями та самостійною роботою, доцільно розробити методичні вказівки щодо вивчення кожної теми дисципліни за кредитним модулем. Слід врахувати необхідність набуття студентами навичок щодо складання договорів, які опосередковують страхові відносини.

Х. Засоби діагностики успішності навчання

Форми контролю навчальних здобутків студентів денної форми навчання за темами становлять усні відповіді, відповіді на тестові завдання, розв'язання ситуаційних завдань. Студентами виконується також індивідуальне завдання у вигляді реферату та модульна контрольна робота. Студент складає іспит шляхом виконання комплексного завдання, що включає: теоретичні та практичні завдання у вигляді тестів.

Форми контролю навчальних здобутків студентів заочної форми навчання за темами становлять виконання завдань під час самостійної роботи, виконання домашньої контрольної роботи. Студент складає іспит шляхом виконання комплексного завдання, що включає: теоретичні та практичні завдання у вигляді тестів.

XI. Рекомендована література

Базова:

1. Правове регулювання страхової діяльності : навч. посіб. / О. П. Гетманець, О. М. Шуміло, Т. В. Колеснік та ін. ; за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміла. – К. : Хай-Тек Прес, 2014. – 400 с.;
2. Пацурія Н. Б. Страхові правовідносини у сфері господарювання: проблеми теорії і практики : Монографія / Н. Б. Пацурія. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 504 с.
3. Пацурія Н. Б. Страхове право України : навч. посіб. / Н. Б. Пацурія. – К. : ЮрінкомІнтер, 2006. – 175 с.
4. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 року / Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
5. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

Допоміжна:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України : від 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
3. Кодекс торговельного мореплавства від 23 травня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47–52. – Ст. 349.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
5. Повітряний Кодекс України від 19 квітня 2011 року № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 48–49. – Ст. 536.
6. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
7. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 травня 1992 року № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
8. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 628.
9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.
10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.

11. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

12. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України від 10 листопада 1994 року № 237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст. 415.

13. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 1 липня 2004 року №1961-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1.

14. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158.

15. Питання проведення обов'язкового державного страхування за деякими видами: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2007 року №1372 // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 230.

16. Про затвердження Порядку обчислення тарифів при обов'язковому страхуванні цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2003 року № 1307 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 34. – Ст. 1821.

17. Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 року № 953» // Офіційний вісник України. – 2003. – № 26. – Ст. 1280.

18. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року № 1523 // Зібрання постанов Уряду України. – 1996. – № 21. – Ст. 590.

19. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення: Закон України від 13 грудня 2001 року №2893-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №14. – ст.96

20. Про товариство взаємного страхування : Тимчасове Положення, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 1997 року № 132 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 6. – Ст. 65.

21. Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2004 року №124// Офіційний вісник України. – 2004. – № 5. – Ст. 242.

22. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1070/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94. – Ст. 3419.

23. Про затвердження вимог до гарантійного депозиту філії страховика-нерезидента : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 19 вересня 2006 року № 6244 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 41. – Ст. 2768.

24. Про затвердження вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 11 липня 2013 року № 2262 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 66. – Ст. 2415.

25. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 року № 40// Офіційний вісник України. – 2003. – № 38. – Ст. 2047.

26. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності філіями страховиків-нерезидентів :Розпорядження Держфінпослуг від 07 вересня 2006 року № 6201 // Офіційний вісник України. – 2006 . – № 39. – Ст. 2633.

27. Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 січня 2004 року № 24 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 7. – Ст. 409.

28. Про затвердження Положення про державний реєстр фінансових установ : Розпорядження державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 року № 41 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 38. – Ст. 2048.

29. Про затвердження Положення про здійснення нагляду за діяльністю філій страховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16 листопада 2006 року № 6426 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 1. – Ст. 54.

30. Про затвердження Положення про порядок, умови видачі та розміри кредитів страхувальникам, які уклали договори страхування життя : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 3 грудня 2004 року № 2883 // Офіційний вісник України. - 2004 . – № 51. – Ст. 3400.

31. Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 травня 2004 року № 736 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – Ст. 1721.

32. Про затвердження Порядку ліквідації філій страховиків-нерезидентів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 7 грудня 2006 року № 6504 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 3. – Ст. 108.

33. Про затвердження Порядку реєстрації договорів перестрахування та надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестрахування з страховиками (перестраховиками) нерезидентами: Розпорядження Національної комісії, що здійснює регулювання ринків у сфері фінансових послуг від 15 вересня 2015 року №2201// Офіційний вісник України. – 2015. – № 89. – Ст. 3001.

34. Про затвердження Порядку реєстрації філій страховиків-нерезидентів : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 19 липня 2006 року № 6021 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 38. – Ст. 2600.

35. Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17 грудня 2004 року № 3104 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 2. – Ст. 105.

36. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 року № 6 // Юридичний вісник України. – 2002. – № 26.

37. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 12 квітня 1996 року // Юридичний вісник України. – 2005. – № 2.

38. Про судову практику розгляду цивільних справ, що виникають з договорів страхування : Лист Верховного Суду України від 19 липня 2011 року // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 8.

39. Абрамов В. Ю. Страхование: теория и практика / В. Ю. Абрамов. – М. : «Волтерс Клувер», 2007. – 512 с.

40. Алехина И. Г. Обязательное страхование : сравнительно-правовой анализ [Електронний ресурс] / И. Г. Алехина // Методический журнал «Нормативное регулирование страховой деятельности. Документы и комментарии». – 2008. – № 1. – Режим доступа : http://www.reglament.net/ins/urist/2008_3_article.htm.

41. Аузаненко В. Співвідношення договору страхування і договору перестрахування в українському цивільному праві / В. Аузаненко / Юридичний авангард. – № 1/2009. – С. 139-143.

42. Бигам Тим. Страховые посредники / Тим Бигам. – К. : Украинская финансовая банковская школа, центр обучения страховому делу, 1999. – 29 с.

43. Блащук Т. В. Цивільно-правове регулювання особистого страхування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т. В. Блащук ; Київський націон. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 20 с.

44. Бойко А. О. Перестрахування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А. О. Бойко. – Суми, 2011. – 20 с.

45. Брагинский М. И. Договор страхования / М. И. Брагинский. – М. : «Статут», 2000. – 174 с.
46. Волкова И. А. Страхование предпринимательского риска в гражданском праве России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ««Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / И. А. Волкова. – В., 2004. – 26 с.
47. Волошина А. Перестрахование в Украине: новые возможности, задачи и перспективы [Электронный ресурс] / А. Волошина. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/public/08/05/28/3486>.
48. Годин А. М. Страхование : учеб. / А. М. Годин, С. В. Фурмина. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2009. – 480 с.
49. Голушко Г. К. О системе страхового законодательства / Г. К. Голушко, С. В. Дедиков // Юридическая и правовая работа в страховании. – 2006. – № 1. – С. 16 – 35.
50. Горбач Л. М. Страхова справа : навч. посіб. / Л. М. Горбач. – К. : Кондор, 2003. – 252 с.
51. Гордиенко, М. М. К вопросу о месте страхования в системе права России / М. М. Гордиенко // Актуальные проблемы российского права. – 2012. – № 2. – С. 84-94.
52. Гринюк О. В. Цивільно-правові аспекти майнового страхування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. В. Гринюк. – К., 2004. – 20 с.
53. Грищенко О. В. Страховий інтерес як необхідна умова існування страхового правовідношення / О. В. Грищенко // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Серія «Правознавство». – 2002. – № 3. – С. 15–18.
54. Гудыма Н. Особенности заключения договоров корпоративного страхования в 2013 году / Н. Гудыма [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://risk-management.kiev.ua/wp-content/uploads/2012/11/B0.pdf>.
55. Дедиков С. В. Функциональная теория страхового интереса [Электронный ресурс] / С. В. Дедиков. – Режим доступа: <http://www.gazeta-yurist.ru/article.php?i=1105>.
56. Докторова Н. П. Механізми державного регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Н. П. Докторова. – Донецьк, 2008. – 20 с.
57. Елкин М. К вопросу о предмете и методе страхового права как отрасли российской правовой системы / М. К. Елкин // Право и жизнь. – 2002. – № 47. – С. 75-84.
58. Ельбрехт В. В. Договір страхування майна фізичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В. В. Ельбрехт ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2009. – 20 с.

59. Еременко В. И. Страхование право : учеб. пособие / В. И. Еременко. – Новосибирск, 2004. – 217 с.
60. Ермилов В. История и перспектива страхования от несчастных случаев (медицинский аспект) / В. Ермилов // Финансовые услуги. – 1998. – № 5–6. – С. 66–69.
61. Жила А. С. Страхування як спосіб забезпечення виконання зобов'язань у цивільному законодавстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. С. Жила. – О., 2009. – 20 с.
62. Журавин С. Г. Краткий курс истории страхования / С. Г. Журавин. – М. : «Анкил», 2005. – 112 с.
63. Журавлев Ю. М. Страхование и перестрахование (теория и практика) / Ю. М. Журавлев, И. Г. Секерж. – М. : Анкил, 1993. – 184 с.
64. Зискінд І. О. Господарсько-правовий аспект регулювання та нагляду (контролю) у сфері страхування : досвід України та зарубіжних країн : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / І. О. Зискінд. – О., 2011. – 20 с.
65. Ипатов А. Б. К вопросу о месте страхового права в системе права [Электронный ресурс] / А. Б. Ипатов // Юрист. – 2005. – № 7. – Режим доступа: <http://journal.zakon.kz/4475110-celevye-vetvi-prava-a.g.-didenko.html>.
66. Камынка М. Г. Перестрахование практическое руководство для страховых компаний / М. Г. Камынка, Е. Е. Солнцева. – М. : АО «ДИС», 1994. – 139 с.
67. Карлін М. І. Медичне страхування в системі економічних відносин перехідного суспільства / М. І. Карлін // Європейський досвід страхової діяльності і вдосконалення її кадрового забезпечення. Професіні дискусії педагогів і практиків ходу і Заходу: Матеріали міжнародної конференції 17-18 жовтня 1996 року. – К.: КДЕУ, 1996. – с. 89-92.
68. Князева Е. Г. Основные теории страхования и их современные интерпретации / Е. Г. Князева // Известия УрГЭУ. Екатеринбург: Изд-во УрГЭУ. – 2003. – №7. – С. 3-7.
69. Когденко Н. Ю. Страховой интерес и смежные категории имущественного страхования в гражданском праве России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Н. Ю. Когденко. – Волгоград, 2007. – 20с.
70. Коньшин Ф. В. Государственное страхование в СССР / Ф. В. Коньшин. – М. : Госфиниздат, 1949. – 400 с.
71. Красільнікова О. С. Правовідносини страхування відповідальності судновласника перед третіми особами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. С. Красільнікова ; Одеська націон. юрид. академія. – О., 2005. – 20 с.

72. Кутыгин М. А. Правовое регулирование института страхования в России: эволюция, преемственность и проблемы совершенствования (историко-правовой анализ) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / М. А. Кутыгин. – Ростов н/Д, 2007. – 190 с.

73. Лаптева И. В. Гражданско-правовое регулирование страхования предпринимательского риска : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / И. В. Лаптева. – СПб., 2006. – 20 с.

74. Літвінова О. В. Правовий статус вигодонабувача у відносинах страхування вантажу / О. В. Літвінова // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 565–570 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12lovvcv.pdf>.

75. Майданик Р. А. Страхування зобов'язань з надання медичної допомоги / Р. А. Майданик. – К.: Алерта, 2013. – 80 с.

76. Мамедов А. А. Страхование право – комплексная отрасль законодательства / А. А. Мамедов // Законодательство и экономика. – 2004. – № 7. – С. 73–77.

77. Маруженко Д. С. Перестраховування як складова забезпечення фінансової стійкості страховика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Д. С. Маруженко. – К., 2010. – 20 с.

78. Мен Е. М. Имущественное страхование по советскому законодательству / Е. М. Мен. – М., 1924. – 73 с.

79. Мотылев Л. А. Государственное страхование в СССР и проблемы его развития / Л. А. Мотылев. – М. : Финансы, 1972. – 264 с.

80. Нецветаев А. Договор имущественного страхования / А. Нецветаев, М. Жилкина // Бизнес-Адвокат. – 1998. – № 23. – С. 14–17.

81. Никифорак В. М. Договір страхування відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В. М. Никифорак ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2002. – 20 с.

82. Парашак О. Специфіка ринку авіа страхування / О. Парашак, Н. Лисенко. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.forinsurer.com>.

83. Пацурия Н. Б. Потребители страховой услуги как участники страховых правоотношений в сфере хозяйствования / Н. Б. Пацурия // Закон и жизнь. – № 9 (260). – 2013. – с. 16-20.

84. Пацурия Н. Б. Проблемы правового регулирования правоотношений по обязательному страхованию / Н. Б. Пацурия // Воронеж, журнал Финансы, экономика, стратегия. – 2013. – №4. – с. 30-34.

85. Пацурия Н. Б. Содержание страховых правоотношений в сфере хозяйствования / Н.Б. Пацурия // Страхование в Беларуси. – 2013. – №06. – с.17-22.

86. Пацурія Н. Б. Суб'єкти страхових правоотношень в сфері хозяйствования: особенности правового положення / Н. Б. Пацурія // LEGEA ȘI VIAȚA. - № 9 (260).- 2013.- с. 53-57.

87. Пацурія Н. Б. Формально-юридические источники страхового права / Н. Б. Пацурія // Страховое дело.- 2013.- сентябрь.- с. 58-64.

88. Пацурія Н.Б. Социальные регуляторы страхового права: неюридические источники и судебная практика / Н. Б. Пацурія // Страховое дело.- 2013.- апрель-май.- с. 72-76.

89. Пацурія Н. Б. Генезис і сутності страхування: аналіз наукових концепцій /Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2011.-№87.- с.38-42.

90. Пацурія Н. Б. Концептуальні засади страхування: функції та принципи (правовий аналіз) / Н. Б. Пацурія // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 12. – С. 89–98.

91. Пацурія Н. Б. Місце страхового права в системі права України: загальна характеристика / Н. Б. Пацурія // Приватне право і підприємництво. Збірник наук. прац. Вип.12, 2013 р.- 196 с.-с.21-26.

92. Пацурія Н. Б. Науково-теоретичне обґрунтування визначення договорів перестрахування як господарських договорів / Н. Б. Пацурія : матеріали міжнар. конференції «Наукові правничі школи Київського національного університету імені Тараса Шевченка», (Київ, 12 жовтня 2005 року). – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – С. 129.

93. Пацурія Н. Б. Окремі теоретико – практичні проблеми регулювання правовідносин у сфері здійснення перестрахової діяльності /Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2012.-№91.- с.33-37.

94. Пацурія Н. Б. Особливості процедури реорганізації страховиків /Н. Б. Пацурія Вісник господарського судочинства.-2006.-№5.- с.121-126.

95. Пацурія Н. Б. Платоспроможність страховиків, як напрямок адаптації законодавства України до законодавства ЄС / Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2009.- № 80.- с.19-22.

96. Пацурія Н. Б. Правила страхування як основна правова форма закріплення умов добровільного страхування / Н. Б. Пацурія // Предпринимательство, хазяйство и право. – 1998. – № 7. – С. 14–17.

97. Пацурія Н. Б. Правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Н. Б. Пацурія. – К., 2000. – 217 с.

98. Пацурія Н. Б. Правові підстави державного регулювання і державного нагляду за страховою діяльністю в Україні / Н. Б. Пацурія // Предпринимательство, хазяйство и право. – 2000. – № 9. – С. 27–30.

99. Пацурія Н. Б. Проблеми адаптації законодавства України про страхові послуги до законодавства ЄС / Н. Б. Пацурія // Приватне право і підприємництво. Збірник наук. прац. Вип.7, 2008 р.- 246 с.-с.186-194.

100. Пацурія Н. Б. Проблеми реалізації організаційно-господарських правовідносин у сфері авіаційного страхування щодо діяльності об'єднання страховиків / Н.Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2011.-№89.- с.23-27.

101. Пацурія Н. Б. Проблемні питання закріплення та реалізації правовідносин із обов'язкового страхування / Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2010.-№85.- с.26-30.

102. Пацурія Н. Б. Система законодавства України про страхову діяльність / Н. Б. Пацурія // Предпринимательство, хозяйство и право.-2000.- № 3. – С. 20–23.

103. Пацурія Н. Б. Страховий інтерес: теоретичне обґрунтування та проблем правового закріплення / Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2011.- №88.- с.31-36.

104. Пацурія Н. Б. Страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів: порівняльно-правовий аналіз законодавства України з *acquis communautaire* / Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2009.- №81.- с.46-52.

105. Пацурія Н. Б. Страхування як соціально-економічний феномен / Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2011.-№86.- с.16-20.

106. Пацурія Н. Б. Суб'єкти страхової діяльності: нормативне регулювання, місце і функції на страховому ринку України / Н. Б. Пацурія // Вісник Вищого арбітражного суду України. – 1999. – № 1. – С. 148–156.

107. Пацурія Н. Б. Акти страхового законодавства як підстава виникнення страхових правовідносин у сфері господарювання / Н. Б. Пацурія // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 5.

108. Пацурія Н. Б. Джерела страхового права/ Н. Б. Пацурія// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2013.- № 96.- с.36-41.

109. Пацурія Н. Б. Договір як підстава виникнення страхових правовідносин у сфері господарювання // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 6.

110. Пацурія Н. Б. Особливості правового становища страхових компаній / Н. Б. Пацурія / Вісник господарського судочинства.-2006.-№5.- с.121-126.

111. Пацурія Н. Б. Проблеми визначення поняття „страхова компанія” / Н. Б. Пацурія // Бюлетень Міністерства юстиції України.-2006.- №7.- с.76-84.;

112. Пацурія Н.Б. Проблемні питання визначення предмету правового регулювання страхового права /Н. Б. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2013.- №95.- с.40-44.

113. Пацурія Н. Б. Формування страхового законодавства: історичний аспект і перспективи розвитку / Н. Б. Пацурія/ Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.-2006.-№72-73.- с.76-79.

114. Сабодаш Р. Б. Страхування кредитних ризиків: цивільно-правові аспекти : авторф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. Б. Сабодаш ; Київський націон. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с.

115. Семенова К. Г. Договір перестрахування : дис. ... канд.. юрид. наук : спец. 12.00.03 / К. Г. Семенова. – Х., 2007. – 193 с.

116. Семеняка В. В. Цивільно-правове регулювання страхування в сфері космічної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В. В. Семеняка. – К., 2003. – 199 с.

117. Серебровский В. И. Понятие договора страхования в советском праве / В. И. Серебровский // Право и жизнь. – М., 1926. – Кн. 2–3. – С. 34 – 43.

118. Спаська М. О. Договір морського страхування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / М. О. Спаська ; Харківський націон. ун-т внутрішніх справ. – Х., 2007. – 20 с.

119. Стась Е. П. Господарсько-правове забезпечення страхування підприємницьких ризиків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Е. П. Стась. – К., 2012. – 20 с.

120. Стемковська І. В. Економічна суть страхування / І. В. Стемковська [Електронний ресурс] / Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2009_4/ Annotation.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2009_4/Annotation.pdf).

121. Стеценко В. Ю. Адміністративно-правове забезпечення запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. Ю. Стеценко ; Харківський націон. ун-т внутрішніх справ. – Х., 2010. – 40 с.

122. Страхове законодавство в Європейському союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.dfp.gov.ua/files/ iNes_EU.pdf](http://www.dfp.gov.ua/files/iNes_EU.pdf).

123. Страхування : підруч. / [під ред. С.С. Осадець]. – К.: КНЕУ, 2002. – 585 с.

124. Тарабарин Б. Система и источники европейского страхового права / Б. Тарабарин // Страхование право. – 2003. – № 1. – С. 30–45.

125. Тарадонов С. В. Страхование право : учеб. пособие / С. В. Тарадонов. – М. : Юристъ, 2007. – 207 с.

126. Татаріна Т. В. Перестрахування: становлення та шляхи розвитку в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Т. В. Татаріна. – К., 2003. – 20 с.

127. Ткаченко Н. В. Державне регулювання платоспроможності страхових компаній / Н. В. Ткаченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №1 (Т.2). – С. 149–156.

128. Ткаченко Н. В. До визначення поняття «платоспроможність страхової компанії» / Н. В. Ткаченко // Регіональна економіка. – 2010. – №2. – С. 100–105.

129. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика [Текст]: монографія / Н. В. Ткаченко; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – Черкаси: «Черкаський ЦНТЕІ», 2009. – 570 с.

130. Ткаченко Н. В. Модернізація обов'язкового страхування у світлі європейської інтеграції / Н. В. Ткаченко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2007. – №4. – С. 186–192.

131. Ткаченко Н. В. Оцінка платоспроможності страховиків на основі комплексного врахування ризиків / Н. В. Ткаченко // Галицький економічний вісник. – 2010. – №1. – С. 141–153.

132. Ткаченко Н. В. Развитие перестрахования как рычаг обеспечения финансовой устойчивости страховщиков [Електронний ресурс] / Н. В. Ткаченко. – Режим доступу: <http://efaculty.kiev.ua/analytics/str/2>.

133. Ткаченко Н. В. Уточнення суті перестрахування з позицій забезпечення фінансової стійкості страховика / Н. В. Ткаченко // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво НаУ «Острозька академія», 2007. – Вип. 9 – Ч. 4. – С. 292–303.

134. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній : теоретичні підходи / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – №6. – С. 104–121.

135. Турбина К. Е. Взаимное страхование / К. Е. Турбина, В. Н. Дадьков. – М. : Анкил, 2007. – 344 с.

136. Удалов О. С. Правове регулювання страхування у сфері інвестиційної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. С. Удалов ; Київський націон. ун-т внутрішніх справ. – К., 2010. – 20 с.

137. Файєр О. А. Страхування професійної відповідальності: цивільно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. А. Файєр ; Націон. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Х., 2011. – 20 с.

138. Федоров Д. Правове регулювання підприємницької страхової діяльності / Д. Федоров // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1997. – № 5. – С. 26–29.

139. Філонюк О. Ф. Державне регулювання страхової справи в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / О. Ф. Філонюк. – К., 2010. – 21 с.

140. Фогельсон Ю. Б. Систематизация страхового законодательства [Электронный ресурс] / Ю. Б. Фогельсон // Методический журнал «Юридическая и правовая работа в страховании». – 2008. – № 4. – Режим доступа : <http://www.reglament.net>.

141. Чайкін І. Б. Правове регулювання страхування ризиків на ринках фінансових послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право / І. Б. Чайкін. – Х., 2007. – 20 с.

142. Шалагіна М. А. Страховое право : Конспект лекций / М. А. Шалагіна, И. А. Шалай. – М. : Издательство: Эксмо, 2007. – 160 с.

143. Шиминова М. Я. Страховое право – комплексная отрасль права / М. Я. Шиминова, Л. И. Корчевская // Страховое право. – 1998. – № 1. – С. 4–7.

144. Шинкаренко И. Э. Страхование ответственности / И. Э. Шинкаренко. – М. : Анкил, 2006. – 416 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://rada.gov.ua/>
2. <http://nau.kiev.ua/>
3. <http://reyestr.court.gov.ua/>
4. <http://vgsu.arbitr.gov.ua/>
5. <http://nbuv.gov.ua/>

Додаток 1

Орієнтовні теми рефератів:

1. Зарубіжний досвід організації страхового законодавства.
2. Потреба і закономірності виникнення і формування страхового права (національного та міжнародного)
3. Досвід Європейського Союзу щодо регулювання страхових відносин.
4. Доктринальні підходи до визначення понять «страхування» та «страхова діяльність»
5. Історія виникнення та розвитку страхування.
6. Історія становлення страхового права в Україні.
7. Напрями адаптації законодавства України про страхування до законодавства Європейського Союзу.
8. Страховий фонд як системотворча категорія страхової діяльності
9. Страхові резерви. Принципи інвестування страхових резервів.
10. Історія розвитку та законодавчі особливості діяльності із обов'язкового страхування професійної відповідальності приватних нотаріусів
11. Правове регулювання страхування ризиків паливно-енергетичного комплексу.

12. Екологічне страхування: стан та перспективи розвитку в Україні
13. Особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків.
14. Позасудові способи захисту прав та законних інтересів суб'єктів страхової діяльності та споживачів страхових послуг.
15. Третейський розгляд спорів у разі порушення прав та законних інтересів суб'єктів страхової діяльності та споживачів страхових послуг.

Додаток 2

ВАРІАНТ 1

1. Визначте порядок творення страховика
2. Дайте поняття та визначте порядок здійснення діяльності страховим агентом
3. Дайте визначення понять відповідно до чинного законодавства:
  - Страхування
  - Страховий випадок;
  - Страховий платіж;
  - Франшиза;
  - Співстрахування
  - Перестраховальний сліп

ВАРІАНТ 2

1. Визначте порядок здійснення страхової діяльності нерезидентами на території України
2. Дайте поняття та визначте порядок здійснення діяльності страховим брокером
3. Дайте визначення понять відповідно до чинного законодавства:
  - Страхова діяльність;
  - Страховий ризик;
  - Страховий тариф;
  - Франшиза;
  - Перестрахування
  - Перестраховальний сліп

ПИТАННЯ НА ІСПИТ

1. Соціально-економічна сутність страхування та його правове регулювання.
2. Предмет, метод та принципи страхового права як галузі права.
3. Місце страхового права в правовій системі України.
4. Основні поняття страхового права.
5. Історія становлення страхового права в Україні. Роль страхового права в сучасних умовах життя і діяльності фізичних та юридичних осіб.
6. Поняття та особливості джерел страхового права. Види джерел страхового права.
7. Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про страхування» як основні джерела страхового права.
8. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела страхового права.
9. Локальні акти страхових компаній, їх значення як джерел страхового права.
10. Правила страхування як основна правова форма закріплення умов добровільного страхування. Їх призначення і функції. Вимоги до їх змісту.
11. Роль і значення судової практики та звичаїв у регулюванні страхових відносин.
12. Поняття та принципи здійснення страхової діяльності. Поняття страхування. Законодавчі ознаки страхової діяльності.
13. Види та функції страхової діяльності. Обов'язкові та добровільні види страхової діяльності.
14. Публічно-правові та приватно - правові засади здійснення страхової діяльності.
15. Поняття класифікації страхування та її значення. Класифікаційні ознаки страхування. Класифікація за об'єктами.
16. Класифікація за формами проведення страхування. Принципи здійснення страхування в обов'язковій та добровільній формах.
17. Причини та мета державного регулювання та державного нагляду за страховою діяльністю.
18. Поняття, сутність і види державного регулювання страхової діяльності.
19. Види державного нагляду за страховою діяльністю. Пруденційний нагляд.
20. Окремі правові форми державного регулювання страхової діяльності.
21. Ліцензування страхової діяльності.
22. Органи, що здійснюють державне регулювання та нагляд за страховою діяльністю, їх класифікація, компетенція і завдання.
23. Правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

24. Правове становище страховиків. Класифікація страховиків. Державна реєстрація страховиків.
25. Правовий режим майна суб'єктів страхової діяльності.
26. Поняття страхової компанії. Порядок реорганізації страхової компанії.
27. Особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків.
28. Умови забезпечення платоспроможності страховиків. Примусова санація страховика.
29. Вимоги законодавства України щодо діяльності іноземних страховиків.
30. Об'єднання страховиків. Ліга страхових організацій України.
31. Моторне (транспортне) страхове бюро України. Ядерний страховий пул.
32. Товариства взаємного страхування.
33. Правове становище страхових посередників на страховому ринку України. Страхові брокери. Перестрахові брокери. Страхові агенти.
34. Поняття та значення договору страхування. Ознаки договору страхування. Форма договору страхування.
35. Істотні умови договору страхування. Предмет договору страхування.
36. Сторони договору. Зміст договору страхування.
37. Треті особи в договорі страхування. Вигодонабувач, застрахована особа. Права та обов'язки третіх осіб.
38. Порядок укладання, зміни та припинення договору страхування.
39. Підстави для визнання договору страхування або його окремих умов недійсними.
40. Право зворотної вимоги страховика до особи винної у заподіянні збитків
41. Поняття особистого страхування та його об'єкти. Класифікація особистого страхування. Особливості договору особистого страхування.
42. Види страхування життя. Страхові випадки при страхуванні життя.
43. Змішане страхування життя і його особливості.
44. Особливості пенсійного страхування.
45. Страхування від нещасних випадків. Обов'язкові види страхування від нещасних випадків. Державне обов'язкове страхування.
46. Обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті.
47. Добровільні види страхування від нещасних випадків та умови їх проведення.
48. Медичне страхування.
49. Поняття та види об'єктів майнового страхування.
50. Системи страхового забезпечення у майновому страхуванні. Пропорційна система. Система першого ризику. Система граничного відшкодування. Франшиза. Суброгація.
51. Страхування майна на випадок пожежі, стихійного лиха та крадіжки.

- 52.Порядок укладання та припинення дії договору страхування майна юридичних осіб.
- 53.Страхування кредитних та фінансових ризиків. Сутність страхування кредитів (товарних кредитів, кредитів під інвестиції, споживчих кредитів, кредитів, виданих під заставу, кредитів довіри).
- 54.Страхування транспортних засобів. Страхування водного транспорту.
- 55.Умови морського страхування. Авіаційне страхування.
- 56.Страхування автотransпортних засобів, що належать юридичним та фізичним особам.
- 57.Страхування майна громадян. Особливості страхування будівель. Порядок страхування домашнього майна.
- 58.Поняття страхування відповідальності. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.
- 59.Страхування відповідальності перевізників вантажів. Особливості страхування відповідальності автоперевізника.
- 60.Страхування відповідальності виробника за якість продукції.
- 61.Страхування професійної відповідальності:
62. Сутність, значення і принципи перестрахування.
63. Поняття перестрахувальної діяльності. Законодавчі ознаки перестрахувальної діяльності. Особливості відповідальності страховика і перестраховика перед страхувальником.
64. Договори перестрахування.
65. Форми проведення перестрахувальних операцій.

Додаток 4

Тестові завдання

- 1. Демонізація вітчизняної страхової справи почалася:**
А - в 1991 році із прийняттям Закону України "Про підприємництво"
Б - в 1996 році із прийняттям Закону України "Про страхування"
В - в 2004 році із набуттям чинності Цивільним кодексом України
Г - в 1988 році із прийняттям Закону "Про кооперацію в СРСР"
- 2. Основним спеціальним нормативним актом в галузі страхування є:**
А - Цивільний Кодекс України
Б - Господарський кодекс України
В - Закон України «Про страхування»
Г - Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно - правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»
- 3. Державний орган, до компетенції якого відноситься нагляд за страховими організаціями, - це**
А – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України
Б – Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю

В – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг

Г – Моторне (транспортне) страхове бюро України

4. Обов'язкове страхування здійснюється на підставі

А - закону і договору страхування

Б - договору страхування

В - нормативних актів органів державної виконавчої влади

Г - закону або договору страхування

5. Добровільне страхування оформляється

А - у будь-якій формі за згодою сторін

Б - у письмовій формі - нотаріально завіреним договором страхування

В - у простій письмовій формі - договором страхування або страховим полісом

Г - у формі, встановленій Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг

6. Правила страхування - це локальний нормативний акт страховика, що

А – підлягає реєстрації страховиком або об'єднанням страховиків і погоджується з органом нагляду за страховою діяльністю

Б - підлягає реєстрації Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг

В - підлягає реєстрації страховиком і страхувальником

Г - підлягає реєстрації керівником страхової організації

7. Повідомлення страхувальником свідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування тягне наступні правові наслідки:

А - право страховика відмовити в страховій виплаті (виплаті страхового відшкодування)

Б - право страховика вимагати визнання договору страхування недійсним

В - право страховика збільшити страхову премію

Г - право страховика зменшити страхову суму

8. Франшиза - це

А - відмова страховика від виплати

Б - максимальний розмір страхового відшкодування

В - мінімальний розмір страхового відшкодування

Г - неоплачувана частина збитку

9. Мінімальний розмір статутного капіталу страховика що здійснює страхування життя, становить

А – 1,5 млн. Євро

Б – 1 млн. Євро

В – 3 млн. Євро

Г – 1250 мінімальних заробітних плат

10. Форма договору перестрахування, при якому страховик (перестраховик) приймає на себе зобов'язання передавати в

перестрахування заздалегідь визначену частку ризиків, а перестраховальник зобов'язаний їх прийняти, називається

- А - облігаторне перестрахування
- Б - факультативне перестрахування
- В – факультативно - облігаторне перестрахування
- Г - змішане перестрахування

Додаток 5

ПОЛОЖЕННЯ

про рейтингову систему оцінки успішності студентів денної форми навчання

з кредитного модуля Страхове право

для спеціальності 081 Право

факультету соціології і права

Розподіл навчального часу за видами занять і завдань з кредитного модуля згідно з робочим навчальним планом

Семест р	Навчальний час		Розподіл навчальних годин			Контрольні заходи		
	Кредити	акад. годин	Лекції	Практичні	СРС	МКР/ДКР	реферат	Семестр. атестація
2 Денна форма	3	90	18	18	54	+	+	Іспит

Рейтинг студента з дисципліни складається з відповідних балів, які він отримує за:

1. Робота на семінарських заняттях
2. Самостійна робота, підготовка конспекта із самостійною роботою.
3. Виконання контрольної роботи
4. Підготовка індивідуального завдання
5. Відповідь на екзамені.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на семінарських заняттях:

Відповіді:

Ваговий бал – 2, максимальна кількість балів на всіх семінарських заняттях дорівнює 16 балів (2 бали × 8 занять = 16 балів), де:

2 бали – студент демонструє міцні знання навчального матеріалу в заданому обсязі, дає певну обґрунтовану відповідь, активно працює на занятті.

1 бал – студент допускає неточності, засвоїв основний теоретичний матеріал, не може належно відповісти на уточнюючі запитання; неактивно працює на занятті.

0 балів – студент дає відповідь не по суті; вкрай обмежена відповідь.

2. Самостійна робота, ведення конспекту самостійної роботи 7 тем $\times 2 = 14$ балів.

3. Виконання індивідуального завдання – 5 балів

Виконане індивідуальне завдання оцінюється за кількома критеріями: змістовність та обґрунтованість, виступ студента, оформлення доповіді. Перші два критерія мають ваговий бал – 2, третій - 1 ($2 \text{ критерії} \times 2 \text{ бали} + 1 \text{ бал} = 5 \text{ балів}$)

4. Виконання контрольної роботи – ваговий бал - 15 балів. :

Під час проведення модульної контрольної роботи кожен студент отримує варіант, який включає три теоретичні питання та шість речень, які потрібно закінчити, виходячи зі знань чинного законодавства України. За кожне із теоретичних питань студент отримує по 4 бали. Кожне з закінчених речень оцінюється по 0,5 балів.

За обґрунтовану відповідь на кожне теоретичне питання студент може отримати по 4 бали, якщо він глибоко та всебічно розкрив зміст питань, критично підійшов до аналізу матеріалу, а саме висловив власну позицію, застосував всі необхідні правові джерела або за необхідності доктринальні позиції сучасних вчених.

Студент отримує 3 бали за питання теоретичного характеру, якщо він критично підійшов до аналізу матеріалу, дав позитивні та аргументовані відповіді на поставленні питання, але при цьому продемонстрував певну кількість неточностей. При цьому робота містить одну-дві логічні помилки.

Студент отримує 1-2 бали за питання теоретичного характеру, якщо робота студента містить набір неструктурованих речень, які не мають правового змісту. При цьому робота містить логічні, стилістичні помилки.

При повному розкритті трьох теоретичних питань студент отримує максимальну кількість балів – 12.

Студент отримує 0,5 балів за закінчене речення в разі обрання правильного варіанту відповіді, відображення вірної сутності явища.

В результаті підсумування балів по всіх завданнях виставляється сумарна оцінка за модульну контрольну роботу. При повному розкритті теоретичних питань та правильному закінченні речень максимальна кількість балів, які студент може отримати за виконання модульної контрольної роботи складає 15 балів.

Сума вагових контрольних заходів протягом семестру:

$$R_c = 16 + 14 + 5 + 15 = 50 \text{ балів}$$

5. Відповідь на екзамені оцінюється 50 балів. На екзамені студенти виконують письмову контрольну роботу. Кожне завдання містить два теоретичних питання і тестові завдання. Перелік питань наведений у методичних рекомендаціях до засвоєння кредитного модуля. Кожне теоретичне питання оцінюється у 15 балів, а тестові завдання – 20 балів.

Система оцінювання теоретичних питань:

– «відмінно», повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 15-14 балів;

– «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації, або незначні неточності) – 13-11 балів;

– «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації та деякі помилки) – 10-9 балів;

– «незадовільно», незадовільна відповідь – 0 балів.

Система оцінювання тестових завдань:

Правильно обрана відповідь – 1 бал. 20 тестів – 20 балів.

Сума стартових балів і балів за екзаменаційну контрольну роботу переводиться до екзаменаційної оцінки згідно з таблицею:

Бали $R = r_C + r_E$	ECTS-оцінка	Екзаменаційна оцінка
95-100	A	відмінно
85-94	B	добре
75-84	C	
65-74	D	задовільно
60-64	E	
Менше 60	Fx	незадовільно
$r_C < 25$	F	не допущено

Склав: доцент кафедри господарського та адміністративного права ФСП
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» Бевз Світлана Іванівна

Ухвалено на засіданні кафедри господарського та адміністративного права
Протокол № _____ від _____

Завідувач кафедри

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)